

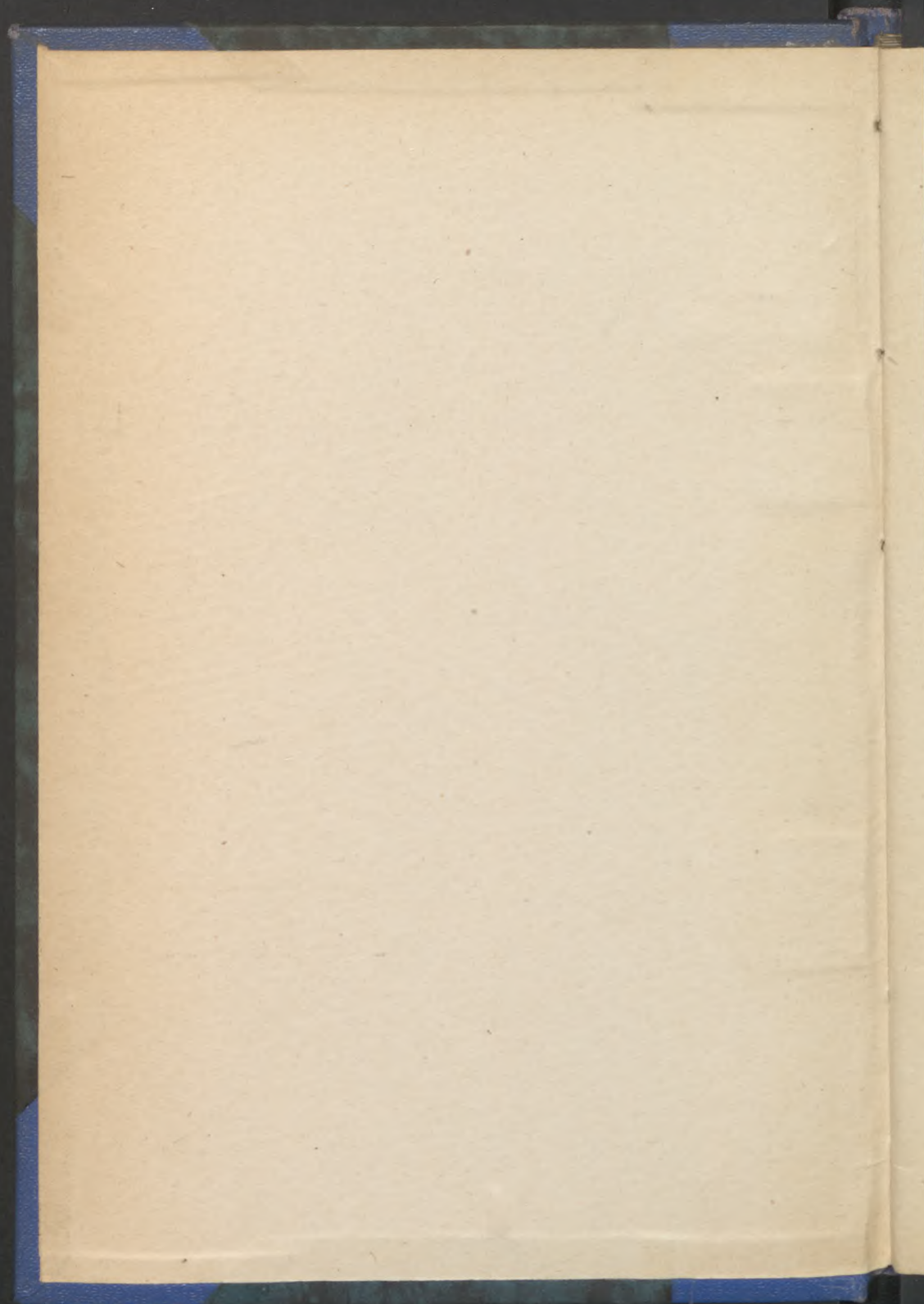
97258

FALL

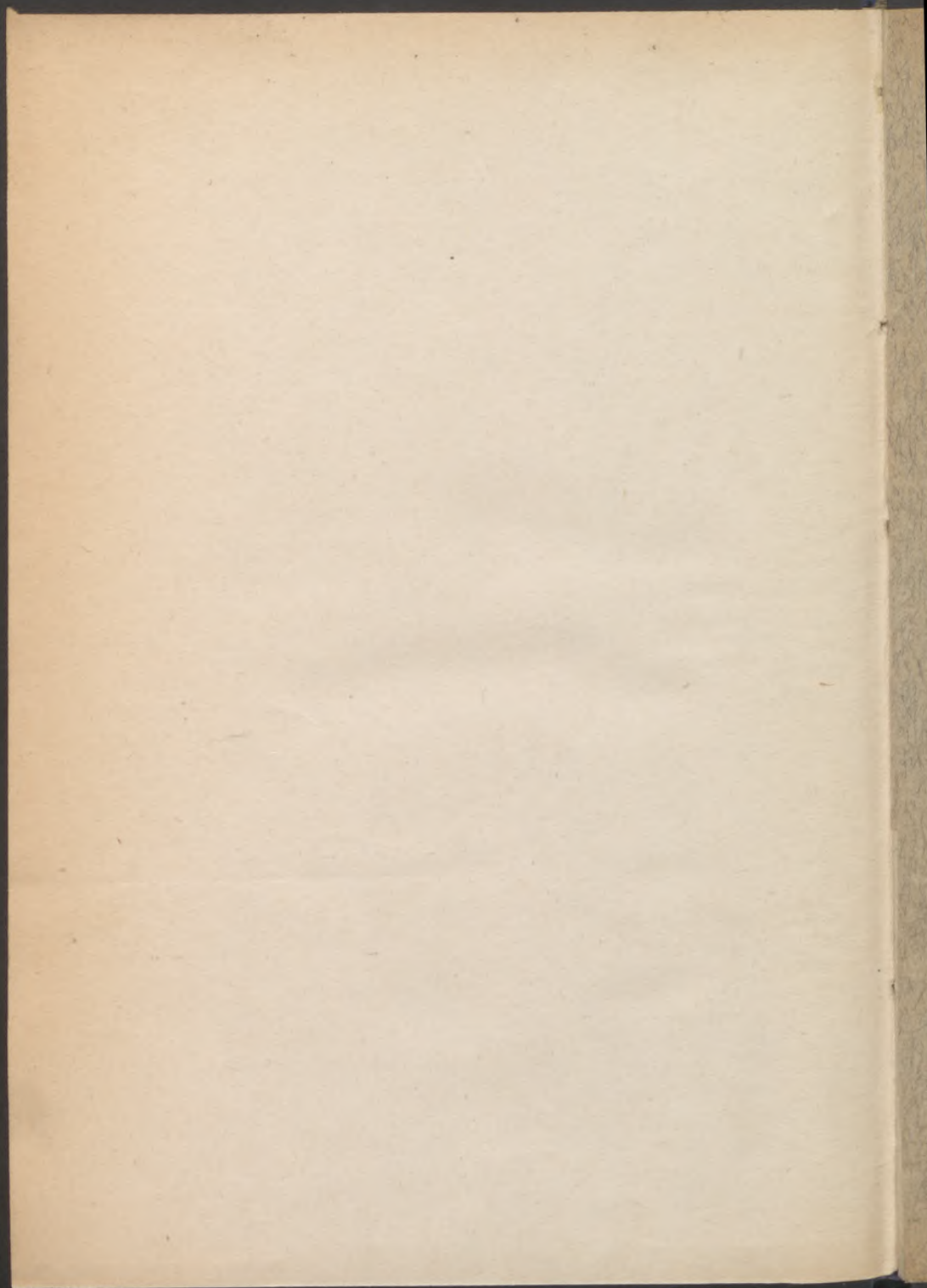
Jogunk Erdélyhez

~~2679~~

N.M.

5265

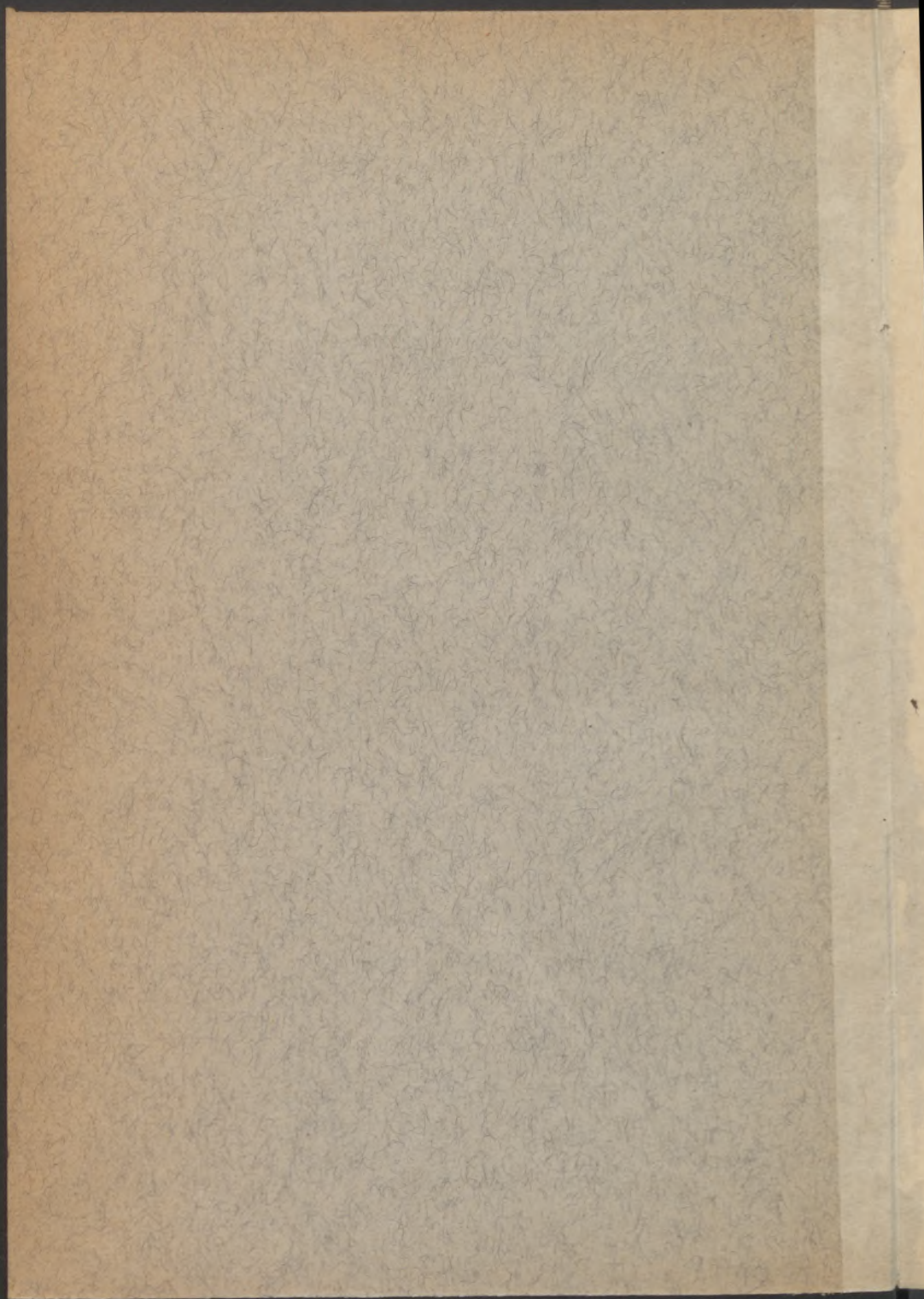

Dr. FALL ENDRE

JOGUNK ERDÉLYHEZ

BUDAPEST 1940

KIADJA A MAGYAR REVÍZIÓS LIGA

Dr. FALL ENDRE

JOGUNK ERDÉLYHEZ

BUDAPEST 1940

KIADJA A MAGYAR REVÍZIÓS LIGA

~~2679~~

(R
2)

97258

Q 1986
P 1965

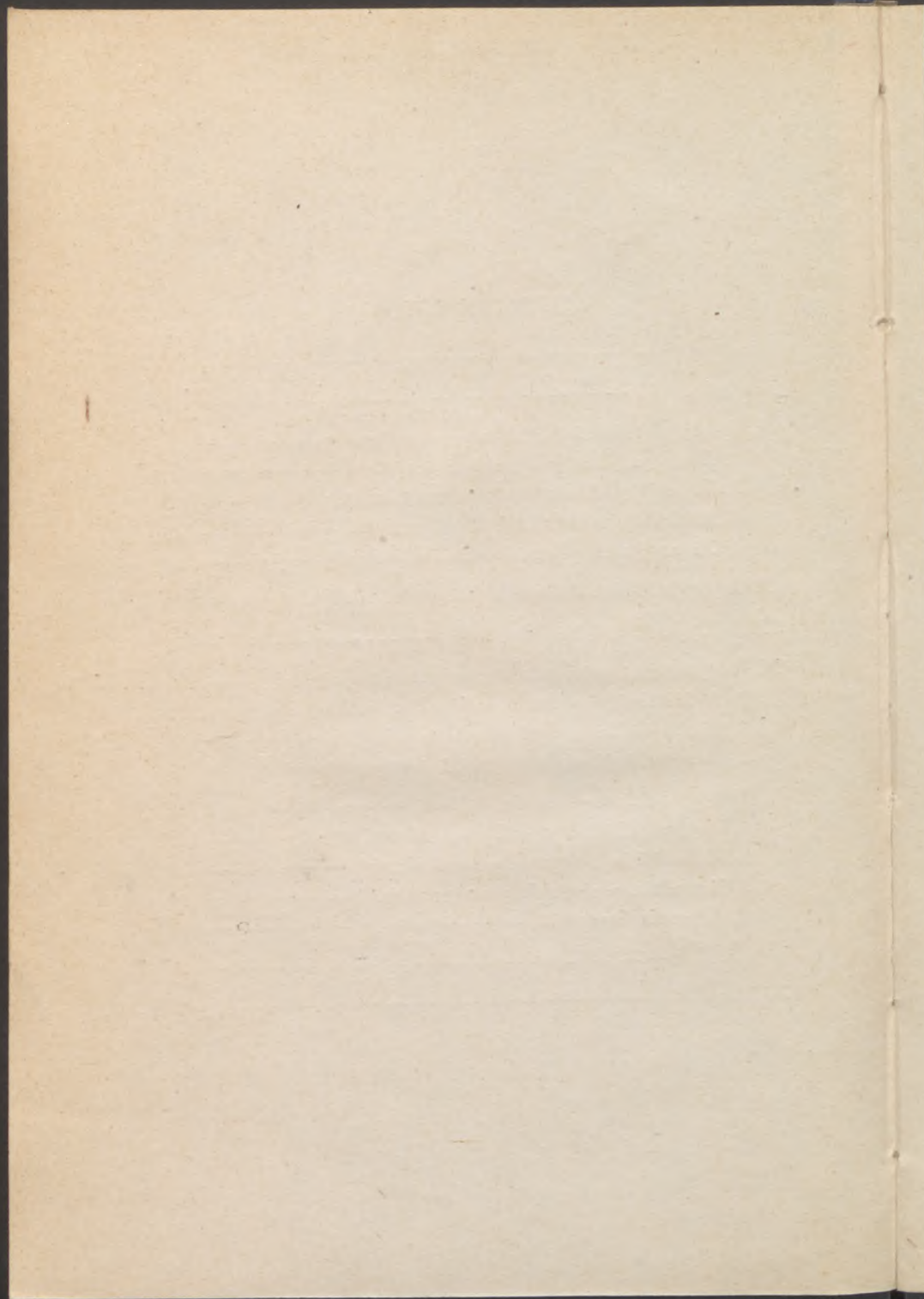
ORSZ. SZÉCHENYI-KÖNYVTÁR	
Növedéknapló	
1940. év	13580 sz.

A kiadásért felel: Dr. Fall Endre.

Sárkány-nyomda r.-t. Budapest, VI., Horn Ede-utca 9. Tel.: 122-190, 326-066.
Igazgatók: Wessely Antal és Wessely József. 16549

TARTALOMJEGYZÉK.

Előszó.	5
Bevezetés.	8
I. Erdély történelmi fejlődése.	10
1. A magyar Erdély a mohácsi vészig.	10
2. Az erdélyi fejedelemség a magyarság végvára.	13
3. Az átalakulás és a szabadság korszaka.	16
4. Mi az igazság Románia kialakulásában?	18
II. A geopolitika törvényei a Kárpátmedencében.	21
III. A Kárpátok védelmi jelentősége.	27
IV. Magyarország szétszakíthatatlan gazdasági egység.	32
1. A kisebbségek életszínvonalának erőszakos lefokozása.	32
2. Kisebbségellenes agrárreform és telepítés.	34
3. Harc a kisebbségek gazdasági érvényesülése ellen.	36
V. Magyar kultúra — román kultúra.	41
1. Hogyan jellemzik a külföldiek a románokat?	41
2. Mit adtak a magyarok a románoknak?	44
3. Mit adtak a románok a magyaroknak?	52
4. A román korrupció.	61
Végző.	63
Irodalom.	65

Előszó.

Az 1914—18-as világháború és az azt követő békeszerződések nemcsak országokat s a bennük élő népet tettek tönkre, hanem már végleg veszélyeztették az európai együttműködést, a népek összefogását, felemelkedését és boldogulását. Európában rendszerré lett a népek gyűlölködése, ellenségeskedése, a legyőzött népek gazdasági és kulturális elnyomása. Évszázadok alatt kialakult gazdasági rendszereket, fejlett kultúrákat pusztítottak el, történelmi és geográfiai szempontból egységes, egészséges és fejlődőképes államokat daraboltak szét és a romokon mesterkélty, életképtelen, beteg államokat teremtettk, amelyeknek nem volt nyugodt napjuk, órájuk, percük, féltek a széteséstől, a pusztulástól s ezért gyűlölték szomszédjaikat, elnyomták az uralmuk alá került magaskultúrájú népeket, állig fegyverkeztek és szövetségi rendszerek hálózatával fojtották meg a legyőzött népeket. A Finn-Öböltől a Földközi-tengerig 40 millió kisebbséget rabszolgasorsba vetettek, gyarmati rendszerrel dolgoztak. A párizskörnyéki békediktátumok nem a békét szolgálták, hanem a nyomort idézték elő, mert igazságtalanok voltak s mert a harag és a félelem diktálta, az árulást és a kapzsiságot jutalmazták.

A legigazságtalanabbul Magyarországgal bántak el, a magyar tragédia volt a legvéresebb valóság, a magyar nemzetet véresen megcsonkították, közel 4 millió magyart elszakítottak az anyaországtól, a nemzeti eszmét alapjában megrendítették, megcsúfolták a geográfiát, amely az érdekek azonosságát termeli ki, de kigúnyolták a történelmet is és szétrombolták egy ezeréves nemzet egységét.

Magyarország ezer éven keresztül az egyensúlyt, a rendet, a nyugalmat és Európa védelmét jelentette, ez-

zel szemben az új államok Európa tűzfészkeivé váltak, viharzónákat alkottak és állandóan Európa segítségét és védelmét kérték.

Különösen két állam veszélyeztette az európai rendet, a civilizációt és kultúrát: Cseh-Szlovákia, ahonnan a második világháború elindult és Nagy-Románia, amely államtákolmány az összes szomszédjait megrabolta és Magyarország testéből a legnagyobb és legértékesebb területet hasította ki. Oláhvá akarta tenni a zöld és festői Erdélyt, amely otthont nyújtott az oláhságnak, hogy néhány évszázad múltán ugyanaz az oláhság elszakítsa Szent István birodalmából azt az Erdélyt, ahol ők menekvést találtak. Azonban Nagyváradot hívhatják ma Oradeának és Kolozsvárt Cluj-nak; az ősi neveket megváltoztathatták, de a történelmet nem lehet meghamisítani. A történelmet nem lehet egy tollvonással eltörölni és a nép lelkét nem lehet rendeletekkel átformálni.

Magyarország 20 év óta méltóságteljesen, fegyelmetten várta, hogy eljőjön a szabadság és az igazság napja, mert igazságtalanabbul még nem bántak el országgal, amióta históriát írnak a világon, mint éppen Magyarországgal, amely a kultúrát védelmezte évszázadokon át a Kelettel és a Balkánnal szemben. Nem fenyegetett, nem borította fel Európa békéjét, hanem hirdette az igazságot és békés revíziót követelt. De szomszédjai, a magyar területek birtokába jutott jogtalan haszonélvezők és ezek között elsősorban Nagy-Románia kormányai mindig kitértek a békés megegyezés, az igazságos rendezés elől s még azzal a gondolattal sem bárátkoztak meg, hogy a magyar kisebbségeket emberi sorshoz juttassák.

Hiába hirdette a magyar társadalom és a magyar kormányzat, hogy a revízió jelenti az építő politikát, elmentében a status quo fenntartásához való ragaszkodás politikájával, amely előbb-utóbb háborúra vezet, Nagy-Románia kormányai minden becsületes közeledést elutasítottak, szövetségeseik védelme alá helyezték magukat, majd hinta-politikát folytattak s e mellett hamis történelmi elméletekkel igyekeztek megtévesztetni a világot. Azonban Románia okatlan és kétszínű játéka nem tévesztette meg a világot s Európa újjarendezése elkerülhetetlenné tette Nagy-Románia felszámolását. Besszarábiát, Észak-Bukovinát már elvesztette, de vissza kell

adnia Dél-Dobrudzsát a bolgároknak és Erdélyt a magyaroknak is.

Ma már az egész világ közvéleménye elismeri, hogy Erdélyhez kizárólag Magyarországnak van joga, de elismeri azt is, hogy az új Európában a magyarságnak azt a helyet kell elfoglalnia, mely méltó ősei hagyományához és szellemi fontosságához. Ezt a hivatást pedig csak akkor töltheti be, ha Erdéllyel egyesül, azzal az Erdéllyel, amelynek történelme, földrajzi helyzete, gazdasági és művelődési viszonyai mind az ezeréves magyar élettel kapcsolódnak össze. Védelmi szempontból is csak a magyar Erdély nyújt biztosítékot arra, hogy Magyarország és Európa fedezve lesz minden keletről fenyegető veszedelemmel szemben.

Bár Magyarország joga Erdélyhez elvitathatatlan, mégis szükségesnek tartottuk, hogy Magyarország jogát Erdélyhez főbb vonalaiban ismét megismertessük az európai közvéleménnyel.

Budapest, 1940. július 20.

Dr. Fall Endre.

Bevezetés.

Az 1939. év őszén megindult új nagy háború felfakasztotta Európának mindama vérző sebeit, amelyeket a nagy világháborút befejező párizskörnyéki békeszerződések támasztottak Európa testén. Ilyen gennyes seb volt a román-kérdés is. Románia a párizskörnyéki békeszerződésekben összes szomszédjait megrabolta. Oroszországtól elvette Besszarábiát, Bulgáriától Dél-Dobrudzsát és Magyarországtól Erdélyt, a Bánság egy részét és a Magyar-Alföld peremvidékét. E mellett megkapta Ausztriától Bukovinát is. Háborúelőtti 137.903 négyzetkilométernyi területét a párizskörnyéki békeszerződésekben 295.049 négyzetkilométerre növelte, ami 157.146 négyzetkilométernyi, azaz 114 százalékos emelkedést jelent. Háborúelőtti 6,966.000 lakosához az újonnan hozzácsatolt területeken — az 1910. évi népszámlálás adatai szerint — 8,738.000 lakost kapott s ezek között közel 5,000.000 magyar, orosz, rutén, német, bolgár, török, tatár és egyéb nemzetiséget. Területének és lakosságának ez az óriási megnövekedése emberfeletti feladatok elé állította Románia dinasztiáját és mindenkori kormányát. Megszerzett tartományai közül a három legértékesebbről: Nagy-Erdélyről, Besszarábiáról és Dobrudzsáról az érdekelt államok sohasem mondtak le.

Románia az elmúlt húsz esztendő alatt görcsösen ragaszkodott a status quo politikához és az igazságosság és méltányosság alapján egyetlenegy szomszédjával sem akart megegyezni. Szomszédjaival szemben helyzetét tűrhetetlenné tette azáltal is, hogy az uralma alá került nemzeti kisebbségeket a legembertelenebb módon üldözte. Éppen ezért Románia és szomszédjai között az elmúlt húsz esztendő alatt állandóan feszült volt a viszony s ez a feszültség a mostani háborúban még jobban kiéleződött. A nagy német és olasz győzelmek követ-

keztében megkezdődött Európa újjárendezése, a történelmi igazságszolgáltatás vas logikája érvényesült akkor, amikor megkezdődött Nagy-Románia felszámolása is. Elsőnek Szovjet-Oroszország jelentkezett Nagy-Románia felszámolásánál: június 26-án a bukaresti szovjet követ átnyújtotta a Szovjet követeléseit tartalmazó jegyzéket a román kormánynak. Ebben Oroszország Besszarábiának és Észak-Bukovinának haladéktalan kiürítését követelte. A román kormány az ultimátumot elfogadta s az orosz csapatok pár napon belül birtokukba vették Besszarábiát és Észak-Bukovinát. Ezzel azonban a román-kérdés még nem intéződött el, Bulgária és Magyarország is azonnal jelentkeztek jogos területi követeléseikkel.

Románia felszámolásában a legjobban érdekelt fél Magyarország. Románia a párizskörnyéki békeszerződésekben Magyarországtól 103.000 négyzetkilométernyi területet, 5,200.000-nyi lakost csatolt el. Románia egy-maga 31,7 százalékot vett el az ezeréves Magyarországtól, nagyobb darabot, mint amekkora területet a trianoni békediktátum a magyarságnak meghagyott. Ez a terület ezer éven keresztül Magyarországhoz tartozott és azt történelmi, geográfiai, védelmi, gazdasági és kulturális szempontból tökéletesen kiegészítette, éppen ezért az egész világ közvéleménye természetesnek találja, hogy a magyar nép most eme jogcímeken e területre ismét jogot formál.

I.

Erdély történelmi fejlődése.

1. A magyar Erdély a mohácsi vészig.

A magyar nép történelmi joga Erdélyre elvitathatatlan. A magyarok a IX. század végén jöttek Európába és szállották meg fokozatosan a világháborúelőtti Magyarország területét. Erdélyt már a honfoglalók teljes egészében birtokukba vették, elsősorban a folyók völgyét foglalták el. Erdély lakossága a magyar honfoglalás idején, a székelyeken kívül, csekély számú összekeveredett, szlávjellegű nép volt. A székely a magyarral rokon, de eredetileg külön szervezkedett. Kétségtől a turáni kultúrkörhöz tartozó törökfajú nép, amely mostani lakhelyére a magyar honfoglalást megelőzőleg jött be keletről, megszállva a Kárpátoknak mind a keleti, mind a nyugati lejtőit. A székelység a magyar honfoglaláskor Árpád seregéhez csatlakozott s annak élén vett részt a harcokban. A Kárpátoknak a székelyek által megszállva tartott vonala világosan jelezte, hogy meddig terjedt a honfoglalás érdekszférája kelet felé, s ha ebben az időben voltak is még Erdélynek lakatlan területei, kétségtelen, hogy egész Erdély magyar uralom alatt állott. Ezt igazolják a régészeti kutatások.

A mult század végén és e század elején igen sok honfoglaláskorabeli magyar fegyver — szablyák, kengyelek, nyilak stb. — került napfényre az erdélyi sírokból, a lovastemetőkből. A folytonosság Erdély magyar birtoklásában kimutatható a XI. és XII. században is.

A lakatlan részek benépesítését II. Géza király kezdte meg a XII. század közepén, amidőn Flandriából és a Rajna déli folyása mellékéről betelepítette a szászok első csoportját a Szászváros és a Barcaság közt fekvő területre, majd egy másik csoportot Beszterce vi-

dékére. Ezek a szászok, amint az kitűnik II. Endre királynak 1224-ben kiadott híres kiváltságleveléből (Andreanum), széleskörű autonómiát kaptak mind polgári, mind egyházi tekintetben.

A XI—XII. században történt a bessenyők nagyobbarányú betelepítése sokfelé az országba, így Erdélyben a persányi hegység északi részén és szórványosan a Székelyföldön.

A XII. század közepe óta tehát Erdélyben háromféle lakosságot találunk. A magyarok által lakott területekből vármegyék alakultak, amelyek együtt fejlődtek a többi magyar vármegye igazgatásával, az élükre került és vajdának nevezett királyi ispán vezetése alatt, aki királyi tisztviselő minőségében igazgatta az alája rendelt területet. A székelyek messzemenő autonómiát élveztek, a székely székek nemzetségi telepeket alkottak és belső ügyeikben önkormányzatuk volt. Élükön állott a székelyek ispánja, (Comes Siculorum) mint a király rendelkezése alatt álló tisztviselő. Autonómiát élveztek később a betelepült szászok is, külön ispán vezetése alatt (Comes Saxorum), aki ugyancsak királyi tisztviselő volt.

Eme kormányzati berendezkedésnek okát a korabeli viszonyokban és a védelmi berendezkedésben találjuk meg. A határok felé, ahonnan idegenek fenyegették az országrész biztonságát, a központi hatalomnak szélesebb jogot, a lakosságnak pedig több kiváltságot biztosítottak. Így hagyták érintetlenül a székelyek törzsszervezetét; e határvédelemre való tekintettel adtak kiváltságot a később betelepített szászoknak is. Ebből a kormányzati berendezkedésből azonban téves volna arra következtetni, mintha bármelyik nemzet államot alkotott volna az államban, mert a magyar alkotmány a magyar állam határain belül csak az egységes, a magyar állam szuverénitását ismerte.*

A rumuny-oláhoknak Erdélyben nem volt semmi

* A XIII. század közepén, a tatárjárás után az ország újjáépítése és a keleti határok védelme szükségessé tette az erdélyi vajda jogkörének kiterjesztését; ekkor alakult ki a vajdai joghatóság, amely királyi megbízás folytán lassanként egész Erdélyben a királyi hatalom képviselője lett. Ez azonban kizárólag kormányzati intézkedést jelentett, de nem is jelenthetett mást, mert Erdélynek nem volt államjogi külön állása.

nyoma sem a honfoglalás előtt, sem után egészen a XIII. század elejéig. De nem találjuk nyomukat a Kárpátoktól délre és keletre fekvő területeken, a későbbi Havasalföldön és Moldvában sem, ahol a X. században a XI. század közepéig a bessenyők, onnan kezdve pedig a kúnok ütötték fel tanyájukat. Az oláhok Erdélyben a XIII. század elején jelennek meg először. Mint nomád, pásztorkodó népről van róluk szó, a Balkánon, a Kárpátok déli és keleti lejtőin vándorolva legeltették nyájaikat s a nyári hónapokban feljöttek az erdélyi hegyek közé, hogy a havasi legelőkre tereljék marháikat. 1210-től 1294-ig sokezer okmány között mindössze 16 akadt, amelyek a románokról — oláhok, oláhi, valachi, blacchi — szólnak, egyes román telepekről tesznek említést. Legfontosabb közöttük III. Endre királynak 1293-ban kelt ama rendelkezése, amely kimondja, hogy valamennyi oláh bevándorlót (universos olachos) egy királyi birtokra tereljenek össze; ez azt bizonyítja, hogy Erdélyben még a XIII. század végén is csak annyi oláh bevándorló volt, hogy egy birtokon valamennyien elfértek.

Az Erdélybe beszivárgott oláhok eleinte a király földjén laktak, a királynak fizettek adót s csak IV. László király (1272—1290) kezdi megengedni, hogy egyházi és magánbirtokosok a királynak való minden fizetség nélkül, tehát minden jövedelmet maguknak tartva fenn, telepíthessenek le birtokaikra oláhokat. Ezek az oláhok sem voltak szabadok, hanem alá voltak vetve a földesuraknak.

Nem minden oláh maradt meg az alárendeltség állapotában. A XIV. századtól kezdve hadi- és egyéb szolgálataik jutalmául Nagy Lajos és Zsigmond királyok, de különösen Hunyadi János számos oláh kenézt emelt nemesi rangra.

A XIV. században a kún és tatár pusztítások következtében meggyérült lakosságú Erdélyt új oláh települési hullám árasztotta el, aminek oka elsősorban a törökök balkáni előretörése volt. A török veszedelem volt az oka annak is, hogy az erdélyi három nemzet: a magyar, a székely és a szász 1437-ben a külső veszedelem elleni védekezés céljából unióra léptek (Unio trium nationum). Ezt az uniót megújították 1438-ban, 1459-ben, 1506-ban, 1541-ben, 1567-ben, 1605-ben, 1607-

ben, 1613-ban, 1630-ban, 1649-ben, 1691-ben, 1744-ben és 1791-ben, tehát azok Erdély közéletének alapját alkották.

2. Az erdélyi fejedelemség a magyarság végvára.

A három nemzet uniója különösen hasznosnak bizonyult az 1526-i mohácsi csatavesztés után, amikor a török megszállotta Magyarország egy részét s a magyar birodalom három részre szakadt. A három részre szakadt országban a legjelentősebb szerepet — magyar szempontból — kétségtelenül az erdélyi fejedelemség játszotta. Az önálló erdélyi fejedelemség török fennhatóság alatt alakult meg. Emellett belső ügyeit szabadon intézhette. Az erdélyi rendek szabadon választották az ország fejedelmét, akit a szultán erősített meg méltóságában. Az erdélyi alkotmány rendi alkotmány volt. Három rend, az ú. n. három nácio: a magyar (nemes), a székely és a szász voltak a közhatalom részesei. Az oláhok nem vettek részt a közhatalomban s ennek okát Erdély négy népének közjogi helyzete magyarázza meg. Magyarok és székelyek mint az ország meghódítói s mint a kormányzó, államalkotó elem alkották a nemességet; hozzájuk csatlakoztak a szászok, mint a városi polgárság jelentős rétege. E három nép képezte Erdély politikai szervezetének alapját, e három nép volt a három szabad nemzet. Mindhárman széleskörű önkormányzaton felépült saját alkotmánnyal, saját közigazgatással és törvénykezéssel. Az első időkben a magyar királyok s később a fejedelmek alatt közjogi egységet alkottak: a három nemzet unióját.

Hasonló irányt követett az egyházak fejlődése is.

A protestantizmus hamar elterjedt Erdélyben s a fejedelmek alatt csaknem az egész ország protestánssá lett. Már az 1557-i országgyűlés kimondta általában a vallásszabadságot s az 1571-i országgyűlés bevett egyházakká nyilvánította a reformátust, lutheránust, római katolikust és unitáriust. E felekezetek békességben éltek egymás mellett s amikor egész Európát vallásháborúk pusztították, Erdélyben vallásüldözésnek kevés nyoma volt.

Erdély a politikai és vallási szabadság klasszikus földjévé lett!

E politikai és egyházi fejlődésben a románoknak nem volt részük. Mint később bevándorolt nomádok, jobbágyi sorban maradtak, nem volt politikai szervezetük, nem tartoztak a nációk uniójába s egyházuk nem volt recepta religio. De a román paraszt helyzete ugyanaz volt, mint a magyar paraszté. Közülük is nemesekké lehettek, akik érdemet szereztek reá. Helyzetük nem nemzetiségi, hanem osztálykülönbségen alapult. Nem azért nem voltak jogaik, mert románok voltak, hanem mert jobbágyi sorban éltek. Ez a történeti fejlődés volt az oka, hogy politikai jogokkal nem bírtak, egyházuk el nem ismerése pedig politikai jogtalanságuk következménye volt.

Az erdélyi fejedelemség az összes nemzetek részére a szabadság és a felemelkedés politikáját jelentette s nem az elnyomását. Ez a kis ország sok tekintetben kitűnően betöltötte az előbbi középkori hatalmas magyar birodalom politikai és kulturális hivatását.

Az erdélyiek lelkük mélyén sohasem tudtak megbékülni a török fennhatósággal, mindent el is követtek, hogy azt lerázzák. Az egymással szemben álló két világhatalom: a német és a török között a kis Erdély nyugat felé közjogilag a magyar királyi trónra került Habsburg fejedelem alá tartozott, kelet felé a török Portának fizetett adót. E kettős helyzetében Erdély megővta önrendelkezési jogát és védte a magyarság egyetemes érdekeit. A Habsburg- és a török uralom alá került magyar területek elnyomott és üldözött magyarságával szemben az erdélyi nemzetek szabadon élhették életüket, fejleszthették kultúrájukat, erősíthették gazdasági szervezetüket. Erdély mentette át a 150 éves török elnyomás alatt a magyar nép függetlenségét, amiért is az erdélyi fejedelemség története a magyar történelem egyik legdicsőségesebb fejezete.

Erdély fejedelmei dunai s európai politikát űztek, és sohasem tévesztették szem elől a magyar állam egységét. Az első erdélyi fejedelem, János Zsigmond, mint magyar király, Szapolyai János utódjaként került az erdélyi fejedelmi székbe.

Magá az erdélyi fejedelemség is három részből állott: a Maros, Tisza és Duna folyóktól körülhatárolt területből, a tiszántúli vármegyéből, amelyeknek ké-

sőbb Partium lett a neve és a tulajdonképpeni Erdélyből.

Erdély fejedelmei és államférfiai közül a Báthoriak, Rákócziak, Bethlen Gábor és Teleki Mihály tiszántúli nemesek voltak és ez is bizonyítéka annak, hogy az erdélyi fejedelemség a magyar ellenállást jelentette a törökkel és a Habsburgokkal szemben, a nagy magyar összefogást a három részre tagolt ország helyreállítása érdekében.

Az erdélyi fejedelemség egész története eme magasabb cél szolgálatát igazolja. Amint a magyarság érdeke megkívánta, hol a török ellen, hol a Habsburg-ház elnyomó politikája ellen viselt háborút.

Az erdélyi fejedelmek nagynak bizonyultak az államszervezésben és a külpolitika művészetében. Bethlen Gábor az erdélyi fejedelemséget szilárd alapokra fektette, külpolitikájával pedig az egész világon dicsőséget szerzett magának és hazájának. Szövetséget kötött a Habsburg-ház ellenségeivel és a 30 éves háborúban három hadjáratban ért el fényes sikereket. A második és a harmadik hadjáratban Anglia, Hollandia, Velence, Dánia és Brandenburg voltak szövetségesei. A nikolsburgi, bécsi és pozsonyi békében a Habsburg uralom alatt lévő Magyarország alkotmányát és a magyarországi protestánsok vallásszabadságát is biztosította. Vallási politikáját minden irányban a türelmesség jellemezte.

Mind Bethlen Gábor, mind a későbbi erdélyi fejedelmek nagy megértést mutattak az oláhok kultúrfejlődése iránt, s azt minden vonatkozásban támogatták. Megkísérelték a románságot a protestáns vallásra téríteni, de e törekvésük nem sikerült.

A nagy erdélyi fejedelmek sorát II. Rákóczi György zárta le, aki csatatéren esett el. Az utána következő fejedelmek gyengesége már sok bajt okozott s Erdélyt egyszer német, máskor meg török hadak pusztították végig. Nagy változást hozott az erdélyi fejedelemség életében az is, hogy a török hatalom hanyatlásnak indult s a keresztény világ összefogott a török birodalom ellen. A keresztény seregek Lotharingiai Károly és Miksa bajor választófejedelem vezetése alatt 1686 szeptember 2-án a töröktől visszafoglalták Buda-várát. Hamarosan felszabadult egész Magyarország és Erdély is.

3. Az átalakulás és a szabadság korszaka.

Erdély utolsó fejedelme Apafy Mihály (1663—1690), gyöngé volt uralkodónak is, államférfiúnak is, amiért is helyette kancellárja, Teleki Mihály majdnem kizárólagos hatalommal irányította az állam ügyeit. Teleki Mihály hamar felismerte, hogy a Habsburg-ház és a török másfél százados közép-európai küzdelmében döntő fordulat állott be a Habsburg-ház javára. Mint reálpolitikus, habozás nélkül a Habsburg-ház oldalára állott. Buda visszafoglalása után a rendi jogok biztosítása mellett befogadta az erdélyi várakba a Habsburg katonaságot.

A Habsburgok az önálló erdélyi fejedelemségről hallani sem akartak, de — mint a hatalom birtokosai — a birodalom keretében Erdély belső polgári kormányzatát mégis meghagyták az erdélyiek kezében. A Diploma Leopoldinumban (1691) elismerték azt is, hogy Erdély nem hódítás útján, hanem mint a magyar Szent Korona birtokállománya került uralmuk alá. Meghagyták a régi rendi alkotmányt, amely továbbra is a három nemzet (rend): a magyar (nemes), székely és szász, továbbá a négy bevett vallás: katolikus, lutheránus, református és unitárius egyenjogúságának az alapelvein épült fel. A polgári kormányzás legfőbb szervéül a kormányszéket (Gubernium) állították fel.

A kormányszék élén a kormányzó (gubernator) állott. A kormányzót (gubernátort) és a kormányszék tanácsosait országgyűlési jelölés alapján az uralkodó nevezte ki, arányosan a három nemzet és négy vallás tagjaiból. A bíráskodás terén a legfőbb fórum Erdélyben a marosvásárhelyi kir. tábla volt. A katonai igazgatás legfőbb öreként az erdélyi katonai főparancsnok szerepelt. Az országgyűlés összetétele a régi maradt. A királyi hivatalosak (regálisták), a hivatalból tagok (országos főhivatalnokok) száma jóval felülmúlta a választott tagok: megyei — széki és városi — követek számát az országgyűlésen.

Erdély ekkép messzemenő politikai átalakuláson ment át. Mindenesetre megszűnt a belső erőknek az az eloszlása, amely Bocskay, Bethlen és a Rákócziak idejében megvolt. A Habsburg-ház a kormányzást elsősorban a katolikus egyház hatalmába juttatta, mely a kál-

vinista túlsúly ellen addig hiába hangoztatta a maga sérelmét. A Habsburg-császárok megpróbálták azt is, hogy az erdélyi románokat áttérítsék a római katolikus vallásra. Ez a törekvésük annyiban sikerült is, hogy a XVII. század végén a románok egyrésze felvette a görögkatolikus vallást s megalakult a román görögkatolikus egyház, ez az erdélyi sajátosság és a románság egy része így összeköttetésbe került Rómával, továbbá közelebbi politikai érintkezésbe jutott Budával és Béccsel, mindkét úton pedig a Nyugattal. A román görögkatolikus egyház megalakulása döntő jelentőségű volt az erdélyi románság politikai és kulturális fejlődése szempontjából. A román görögkatolikus püspök tagja lett az erdélyi országgyűlésnek és ott felemelhette szavát a román papság és hívei érdekében. Az erdélyi románság kulturális fejlődése már az erdélyi fejedelmek idejében megindult és a XVIII. század első felétől kezdve rohamos lépésekkel fejlődött tovább. A magyarság minden vonatkozásban támogatta a román nép kulturális felemelkedését.

Erdély népeinek viszonyába a XIX. század hozott változást. A magyar állam szempontjából a viszony az uralkodó osztály és a jobbágyság között, ami tulajdonképpen az uralkodó magyar faj és a nemzetiségek viszonyát is jelentette, megoldódott a jobbágyság felszabadításával 1848-ban. Az 1868. XLIV. t.-c. továbbmenve, elismerte a nemzetiségeket s a román egyházakat s jogait törvénybe iktatta. E nemzetiségi törvény mintaszerű alkotása volt e kérdés törvényhozási megoldásának.

Az 1848-as magyar szabadságharc tehát nemcsak a magyar nép szabadságáért és függetlenségéért szállt síkra, hanem a nemzetiségek felemelkedéséért is. A nemzetiségek el is érték teljes szabadságukat és jogegyenlőségüket, egyben biztosítva lett Magyarország szabadságának és függetlenségének jövője is. 1867-ben létrejött az unió Erdély és Magyarország s a kiegyezés Magyarország és a Habsburg-dinasztia között, amely a magyar birodalom szabad fejlődésének alapjait fektette le.

Nagy vonalakban ismertettük Erdély történelmi és jogi fejlődését. Ez a rövid összefoglalás is világosan tárja az olvasó elé azt a tényt, hogy Erdély ezer éven keresztül a magyar birodalom integráns része volt s az

egyes nemzetek jogi helyzete Erdélyben kizárólag a történelmi fejlődésnek és a helyi viszonyoknak volt a következménye. Erdélynek Magyarországhoz tartozását, illetőleg a magyar nép történelmi jogigényét Erdélyre annál kevésbé lehet vita tárgyává tenni, mert hiszen, amint eme vázlatos történelmi ismertetésből is kitűnik, a magyar birodalom legválságosabb idejében, így többek között a 150 éves török uralom alatt is, Erdély volt az egyetemes magyar törekvések fellelőjére, a magyar életet, a magyar nép szabadságát és függetlenségét az erdélyi fejedelemség mentette át a török elnyomás idejében.

4. *Mi az igazság Románia kialakulásában?*

A román nép történelmi jogigénye Erdély területére semmivel sem bizonyítható. Különösen nincsen semmi történelmi bizonyító ereje a ködös dáko-román elméletnek, amely szerint Erdélyt a magyarok bejövetelekor románok lakták, akik Traján császár római katonáinak és telepeseinek leszármazói s a rövid római uralom után visszamaradtak Erdélyben és összekeveredtek az ős dák lakossággal. Ezer éven át bujkálva a nagy hegyek között, kibírták a népvándorlás minden pusztítását, túléltek az összes vándornépeket, akik mind nyomtalanul tűntek el Erdély földjéről, csak ők maradtak meg, majd a magyar hódítás után, a XII. és XIII. században előjöttek onnan, ahol voltak, mint dáko-román faj, amely megőrizte annyi századon át a római ősök nyelvét és tradícióit s jogot formálhat a magyarokkal szemben Erdély földjére.

Ez az ú. n. „dáko-román kontinuitás” elmélete, amelyet 1800-ban az erdélyi Major Péter talált ki s amelyet azóta kritikátlanul fenntart a legtöbb román történetíró. E ködös elméletre építik a románok Erdély földjére való történeti igényüket. Ezzel szemben az a történelmi valóság, hogy Romániának, illetve a román népnek első történelmi nyomainak teljesen zavarosak. Csak az bizonyos, hogy a mai román nép őseinek első települési helye a balkán félszigeten, a szerb-albán partvidéken volt. Innen húzódtak tovább a görögöktől lakott balkáni területekre s Thessáliában és Macedóniában telepedtek le. A görögöktől kapták a blacchos, vlacchos nevet is, ami pásztort

jelent. A görögök a megbízhatatlan pásztornépet, a vlachokat további vándorlásra kényszerítették és ezek a bulgárok által lakott területre vonultak. A bulgárok a vlachok segítségével fellázadtak Bizánc ellen és 1186-ban megalapították a bulgár-vlach császárságot. A bulgár-vlach együttélés rövid ideig tartott, a vlachok tovább vándoroltak északra és lassanként a délkeleti Kárpátok alján, vagyis a mai Erdélytől délre telepedtek le, később felhúzódtak a Pruth és a Sereth folyók vidékére. Ezeken a területeken kezdetben a bessenyők, majd később a kúnok társaságában, többnyire eme népek fennhatósága alatt éltek. A vlachok tehát végleges települési helyül a Kárpátoktól délre és keletre fekvő területeket választották. E területen a magyarral rokonfajú nép, a bessenyők éltek, az ő uralmukat pedig felváltotta a kúnok uralma, akik megalapították a kún birodalmat, Kumániát. A havasalföldi kúnok 1227-ben ismerték el a magyar király hűbérúri jogát és IV. Béla király felvette „Kumánia királyának” címét is. Az első vlach kenézségek Kumánia területén, tehát a magyar király szuverénitása alá tartozó területen alakultak meg.

A magyar király fennhatósága alá tartozó kenézségekből alakult meg 1290 körül a havasalföldi (munténiai) oláh vajdaság.

Román történészek szerint a Kárpátoktól keletre a Sereth és a Pruth folyók vidékén 1325-ben létezett volna egy vlach kenézség és ebből a kenézségből alakult volna meg teljesen homályos körülmények között a moldvai vajdaság, egyes román történészek szerint 1349-ben, mások szerint pedig 1360-ban.

Csak az bizonyos, hogy mind a havasalföldi (munténiai), mind a moldvai vlach vajdaságokat a magyar királyok, mint határőrvidékeket hívták életre, illetőleg engedték azoknak kifejlődését. Mindkét vlach vajdaság tehát a magyar királyok hűbértartománya volt, kisebb megszakításokkal egészen a törökök elnyomulásáig. Az 1526-i mohácsi csatában elbukik Magyarország a törökkel szemben s ez a katasztrófa végleg megpecsételi a két oláh vajdaság sorsát is. A török fennhatóság alól a két oláh vajdaság csak 1878-ban szabadult fel.

1861-ben — még török uralom alatt — egyesült a két román fejedelemség s megalakult az egységes ro-

mán állam; melynek a berlini kongresszus elismerte önállóságát és amely 1881-ben királysággá lett.

Ezek az adatok tehát kétségtelenné teszik azt, hogy a vlachok (románok) a magyar királyok fennhatósága alatt alapították meg vajdaságaikat, azok több évszázadon keresztül a magyar királyok hűbértartományai voltak s ezek szerint nem a románok támaszthatnak történelmi igényt Erdélyre, hanem ellenkezőleg, Magyarország léphetne fel történelmi jogigénnyel a világháború előtti román területekre vonatkozólag. „Minekünk tisztelnünk kell a magyar történelmet” — mondta 1924-ben egy román képviselő, Ghibanescu, a kamarában — „amelynek részese a mi népünk is és a magyar királyokat, akiknek köszönhetjük politikai, kulturális és gazdasági fejlődésünket”.

A román királyság megalakulása óta azonban a románok irredentizmusa mind Magyarországon, mind Romániában rohamosan erősödött: Magyarországon titokban, Romániában leplezetlen nyíltsággal. Igaz, a magyarországi románoké sohasem volt teljesen odaadó. Az utolsó pillanatig, 1918. októberében Aradon és decemberben Gyulafehérvárott, haboztak, hogy feltételek nélkül egyesülhetnek-e a román királysággal. De megtörtént. A véletlen szerencse és a győztes nagyhatalmak erőszaka az ezeréves magyar birodalom testéből kiszakította Erdélyt és odadobta az alacsony kultúrájú román népnek minden történelmi jogcím nélkül. Románia kapzsiságát azonban nem lehetett lefékezni s Erdély mellett elvette Ausztriától Bukovinát, Oroszországtól Besszarábiát és Bulgáriától Dél-Dobrudzsát, Besszarábiát és Észak-Bukovinát már vissza kellett adnia, de fel kell számolnia Erdélyre vonatkozó igényeit is, mert erre a területre a történelmi jogcímen kívül a magyarságnak geográfiai, védelmi, gazdasági és kulturális alapon is jogos a követelése.

II.

A geopolitika törvényei a Kárpátmedencében.

Magyarország geográfiai jogcíme Erdélyre éppen olyan erős, mint történelmi jogcíme. A magyar medence, vagy helyesebben a Kárpátok medencéje a középeurópai politikai egyensúly alapját képezi. A Kárpátok medencéjét nyugatról a Keleti-Alpok nyúlványai, majd északnyugaton, északon, északkeleten, keleten és délkeleten körben egészen Orsováig, ahol a Duna elhagyta Magyarországot, a Kárpátok koszorúja, délnyugaton pedig a Balkán-félsziget északi részének ÉNY-DK csapásirányú hegyei teljesen körülfogták. Ha bárki rátekint Európa hegyrajzi térképére, rögtön megállapítja a Kárpátmedence jellegzetes ellipsziszalakú geográfiai egységét, amelyet feltűnően emel ki a Kárpátok koszorúja. (1. sz. térkép.)

A nagy világháború előtt egy olyan állam sem volt Európában, amelynek természetes határai annyira összeestek volna a politikai határokkal, mint éppen Magyarországiéi. De éppen ilyen egységes képet mutat a Kárpátmedence vízrajzi helyzete is. A vízválasztók nagyjából köröskörül a Közép-Dunamedence határhegységei. A természetes határokon belül egy központ felé irányuló, jól fejlett, egységes vízhálózatot találunk. A peremvidékekről a vizek mind a magyar medencét átszelő Dunába és Tiszába ömlenek, de ez utóbbi is egyesül a Dunával, mielőtt Európának ez a hatalmas folyama elhagyná a magyar medencét. Ez a geográfiai adottság határozta meg a Kárpátok medencéjében élő népek gazdasági életét és fejlődését is. A Kárpátok medencéjének középpontját a Magyar-Alföld alkotja, a maga kitűnő termőtalajával, amely sűrű népességének nyújt megélhetést. Az egész medence gazdasági súlypontja ez a bőven termő, gazdag terület. Ehhez a területhez természetesen szervesen kapcsolódnak a peremeken a dombos és hegyes tájak, ahol csak a bányászat és az ipar tud itt-ott sűrűbb népességet tömöríteni, de ennek a né-

pességnek olcsóbb élelemmel való ellátása is a medence közepén fekvő Alföld feladata. Az élelmiszerek ellenében a dombos és hegyes vidékek viszont az Alföld lakosságát fával, sóval, bányatermékeikkel és ipari produktumaikkal látták el. Gazdasági szempontból tehát az Alföld és a hegyvidék termékei egymást szerencsésen kiegészítették és a gazdasági életnek ez a szerencsés harmóniája tette lehetővé, hogy a világháború előtt a Kárpátok medencéjében nyugodt és jólétnek örvendő polgári fejlődés indult meg. A trianoni békediktátum ezt az ideális egységet rombolta szét.

Ebből a geográfiailag egységes Kárpát-medencéből szakított ki a trianoni békediktátum 103.000 négyzetkilométernyi területet és csatolt Romániához. A nagy világháborúutáni rendezés a legnagyobb bünt a geográfiai adottságokkal szemben követte el. Ezt legjobban illusztrálja a világháború után megalakult Nagy-Románia geográfiai szerkezetének gyengesége. Nagy-Románia négy különböző, önmagában sem egységes darabból alakult és pedig a régi román területekből, a Regátból, továbbá az új területekből: Bukovinából, Besszarábiából és a Magyarországtól elcsatolt részekből. (2. sz. térkép.)

Maga a régi Románia két tájegységből tevődik össze, az egyik a Déli-Kárpátok és a Duna között fekszik, a termékeny Havasalföld, amelyet a déli Kárpátokról lefutó folyók öntöznek; másik tájegysége Moldva, amely a Keleti-Kárpátoktól egészen a Pruth folyóig terjed. Ezt a két különböző tájegységet amelyeknek külön történelmi multjuk volt, kizárólag lakosságuk faji egysége kovácsolta egybe.

Moldvát a Pruth folyó választja el az oroszoktól elvett tartománytól — Besszarábiától —, amely egészen a Dnyeszter folyóig terjed, Besszarábiát történelmi multja Oroszországhoz, geográfiai szerkezete a Délorosz földházhoz köti. Besszarábiában 1910-ben a román lakosság mindössze 47.6 százalékot ért el. Ez a tartomány már vissza is került Oroszországhoz és Oroszország megszállta Észak-Bukovinát is.

Bukovinát Nagy-Románia Ausztriától vette el. Ennek a tartománynak a területe 10.442 négyzetkilométer 800.000 lakossal, amelyben a rutén és román népelem egyenlő arányban oszlik meg, de a más nemzetiségűek aránya is kb. 30 százalékra rúg.

A Bulgáriától elszakított Dobrudzsát a Duna alsó kanyarulata választja el Romániától. Ezt a tartományt történelmi fejlődése, geográfiai szerkezete és gazdasági adottságai mind Bulgáriára utalják. Ennek a tartománynak déli részét, Dél Dobrudzsát vette el Románia Bulgáriától és eme tartomány lakosságának még az 1930. évi román népszámlálás szerint is csak 41.7 százaléka volt román.

Románia földrajzi arculatának teljes megváltozását a Magyarországtól elcsatolt területek idézték elő. A Magyarországtól Romániához csatolt területek három részből állanak: a történelmi Erdélyből, a Bánságból és a Magyar-Alföld pereméből. A Magyarországtól elvett területeket keletről a Kárpátok többsoros, erdős láncai, délről ugyane hegység egyetlen sorba fűződő, de méreteiben legimpozánsabb része választja el Romániától. Ezek a magas hegységek nagyjából lakatlanok. Átjárni e határfalon csak a magas hágókon lehet. Ilyen sincs sok. A Kárpátok hatalmas hegyei tehát a Magyarország testéből leszakított Erdélyt és a régi román királyságot nem kapcsolják össze, hanem ellenkezőleg, egymástól teljesen elválasztják.

Magát a történelmi Erdélyt a Keleti-Kárpátok, a Délkeleti-Kárpátok és nyugatról a Bihar-hegység határolják. A Bihar-hegység, mint magas, tekintélyes sziget emelkedik az erdélyi medence nyugati peremén, de nem zárja le az erdélyi medencét, mert északon és délen két nagy nyitott kaput hagy a Magyar-Alföld felé, a Szamos és a Maros folyók völgyein keresztül. A történelmi Erdélyben a hegyektől bezárt terület középrészét egy magas plato (Mezőség) tölti ki. Hogy a történelmi Erdély geográfiai szempontból tökéletes kiegészítő része a Kárpát-medencének, azt nemcsak a Kárpátok hatalmas vízválasztó fala mutatja, amely Erdélyt teljesen elválasztja Romániától, hanem Erdély vízrajzi képe is, ugyanis két kisebb folyó kivételével Erdély összes nagy folyói a Magyar-Alföld felé folynak és a Tiszába ömlenek. (3. és 4. sz. térkép.)

A lakosság megoszlása is a Kárpátmedencére utalja ezt a területet. A folyók völgyeit és az erdélyi medence városi központjait jobbra magyarok lakják. Északkeleten és délkeleten szász települések vannak. A legtöbb területen az egyes nemzetiségek teljesen egymásba ke-

veredve élnek, ellenben Erdély keleti és délkeleti részén öt vármegye területén egységes nyelvtömbben él a székelység. A Székelyföld egymaga 18.768 négyzetkilométer területet ölel fel, ami a történelmi Erdély területének (62.229 négyzetkilométer) közel egyharmad részét jelenti. Ezen a jelentős területen 1910-ben 807.000 lakos élt, közülük 547.000 volt a magyar nemzetiségű székelyek száma, tehát 67.8 százalék. Ezen a területen a románok az összlakosságnak még egynegyed részét sem alkották.

A történelmi Erdélyen kívül Nagy-Romániához csatolták a Magyar-Alföld peremvidékét is a három Körös és a Szamos középső folyásánál, továbbá a Bánságnak egy részét. Ez a terület a Bihari-hegységtől nyugatra észak-déli irányban körülbelül 400 kilométer hosszúságban széles szalagot alkot és egészen sík vidék, amely kiegészítő része a nagy Magyar-Alföldnek. Kétségtelenül ez a sík vidék adja Románia legrosszabb határát. Egyetlen természeti tényező sem támogatja itt a politikai határ vonalát, a folyók és patakok mind derékszögben futnak át rajta és csak a szántóföldeken elhelyezett határkövek jelzik a politikai határvonalat. E terület lakossága igen sűrű. E terület lakossága közvetítette az árucsereforgalmat a Magyar-Alföld és az erdélyi hegyvidék lakossága között. Az új politikai határ azonban ezt az árucsereforgalmat teljesen megbénította, ami egyformán káros mind az Alföld, mind a hegyvidék árucsereforgalma szempontjából. Ennek a síkvidéknek a lakossága túlnyomórészt magyar, csak a déli részeken az ú. n. Bánságban, — amelyet a török uralom pusztításai után kellett betelepíteni, — találunk kevert lakosságot.

Ha a Magyarországtól elszakított és Romániához csatolt terület népességi viszonyait vizsgáljuk, azt látjuk, hogy a magyarok egységes nyelvtömbben élnek Erdély keleti részén a Székelyföldön, továbbá Erdély közepén és a Magyar-Alföld peremvidékein. A szászokat egységes nyelvtömbben találjuk Erdély délkeleti sarkában, a Barcaságban, továbbá Erdély keleti részén Beszterce vidékén, míg a svábok a Bánságban élnek egységes nyelvterületen. A Regátból átszivárgó románság elsősorban az Ó-Romániával határos havasokban telepedett le. Nagyobb sűrűségben élnek Erdély délkeleti részén Fogaras megyében, Hunyad megyében, Krassó-

Szörény megyében, továbbá a románok másik beszivárgási pontján, északon, Máramaros megyében. Azonban még ezekben a vármegyékben sem tisztán román, hanem másokkal — főként magyarokkal — kevert a lakosság, mint ahogy a többi területeken is, különösen a folyók völgyében, mindenütt keverten élnek a magyarok a románokkal.

A nemzetiségeknek számszerű megoszlása azonban nem világítja meg azt a szerepet, amit a magyarság Erdélyben betölt. A magyar kultúrfölényt Erdélyben a városok nemzetiségi megoszlása tükrözi vissza. Ezek a számok is bizonyítéka annak, hogy Erdély kultúrája magyar. Élhetnek a hegyekben oláhok, de a szellemi életet vezető városok lakossága még a román nyelvtérületeken is erős magyar többséget mutat. Ezt a magyar többséget még a románok 1930-as népszámlálási adatai sem tudták eltüntetni. Itt példaképpen bemutatjuk az erdélyi törvényhatósági jogú városok népességi statisztikáját.

Az erdélyi törvényhatósági jogú városok népessége, nemzetiségi megoszlás szerint 1910-ben és 1930-ban.

<i>Temesvár</i>	1910	1930
Lakosság összesen	72.555	91.580
ebből: magyar	28.552	32.513
német	31.644	30.670
oláh	7.566	24.088
<i>Nagyvárad</i>	1910	1930
Lakosság összesen	64.169	82.687
ebből: magyar	58.421	55.039
német	1.416	1.118
oláh	3.604	20.914
<i>Arad</i>	1910	1930
Lakosság összesen	63.166	77.181
ebből: magyar	46.085	41.161
német	4.365	4.617
oláh	10.279	28.537
<i>Kolozsvár</i>	1910	1930
Lakosság összesen	60.808	100.844
ebből: magyar	50.704	54.776
német	1.676	2.702
oláh	7.562	34.836

<i>Szatmárnémeti</i>	1910	1930
Lakosság összesen	34.892	51.495
ebből: magyar	33.094	30.308
német	629	669
oláh	986	13.941
<i>Marosvásárhely</i>	1910	1930
Lakosság összesen	25.517	38.517
ebből: magyar	22.790	25.359
német	606	735
oláh	1.717	9.493

Az 1910-es magyar és az 1930-as román statisztika között ezekben a városokban eltolódást látunk a román-ság javára, aminek a magyarázata az, hogy a Regátból a román tisztviselők tömege özönlötte el az erdélyi magyar városokat. De még ez a nagyarányú oláh tisztviselő-beözönlés sem változtatta meg eme városok magyar jellegét. Nagyjából ugyanez a helyzet Erdély összes városait illetőleg.

Városi lakosság anyanyelvi megoszlása 1910-ben és 1930-ban Nagy-Erdély területén.

Anyanyelv	1910		1930	
	absz. szám	%	absz. szám	%
Magyar	480.000	62.0	431.000	44.9
Román	152.000	19.6	330.000	34.4
Német	123.000	15.9	130.000	13.6
Egyéb	19.000	2.5	69.000	7.1
Összesen	774.000	100.0	960.000	100.0

A Magyarországtól elszakított és Romániához csatolt Nagy-Erdélyt a geográfiai adottságok tehát minden vonatkozásban a Kárpát-medencéhez kapcsolják, amennyiben a Kárpátok hegylánca teljesen elválasztja Erdélyt Nagy-Romániától s ez a természetes akadályvonal lehetetlenné teszi Nagy-Erdélynek Romániával való gazdaságpolitikai elmélyülését is, a népességi adatokban pedig éppen a városok nemzetiségi statisztikája igazolja azt, hogy Nagy-Erdélyben ezeréven keresztül mindig megvolt a magyarok kultúrfölénye.

III.

A Kárpátok védelmi jelentősége.

A Kárpátok ezer éven keresztül voltak Magyarország birtokában és ezen ezer év alatt Magyarország a Kárpátoknál feltartóztatta mindazokat a pusztító veszedelmeket, melyek kelet felől Nyugateurópát fenyegették. Így háritotta el a tatár, a török, a pánszláv veszedelmeket. Amióta azonban Magyarország kezéből kiragadták a Kárpátokat s szláv és román kezekbe adták, a Kárpátok nemcsak, hogy nem nyújtanak többé védelmet és biztonságot Nyugateurópának, hanem a Kárpátok új urai várnak állandóan védelmet a Nyugattól. A pánszlávizmus, illetőleg bolsevizmus veszedelme pedig mind inkább fenyeget a Kárpátokon túlról. S a Kárpátok új urai nemcsak, hogy nem tudják feltartóztatni ezt a veszedelmet, hanem inkább kezére járnak annak.

Ha Oroszország a világháborúban nemcsak mulólag tudott volna befészkelődni a Kárpátokon belül, hanem ott tartani is tudta volna magát, a pánszlávizmus már akkor úrrá vált volna a Duna vidékén, a Dardanellákon, az Adrián, a Földközi-tengeren, a Suez-csatornán. De, ha Oroszország stratégiája csődöt mondott is a világháborúban, a párizskörnyéki békék vak politikusai a trianoni diktátummal kényelmesre kövezték a pánszlávizmus útját. Trianon révén a pánszlávizmus sokszázados céljait könnyen megvalósíthatja s akkor elsősorban Magyarországra, de egész Európára is újból szörnyű tragikus időszak következik be, tragikusabb, mint amilyen volt a történelmi pánizlamizmus ideje. Ezt a véstes kifejlődést csak az akadályozhatja meg, ha a Kárpátok bástyáját békés revízió útján a maga egészében visszaadják Magyarországnak.

A Dunamedence védőbástyájának, a Kárpátoknak

a pánszlávizmus számára való kiszolgáltatása a békediktátumok legóriásibb és következményeiben legvésebb véderőpolitikai balfogása volt. A Dunavidék hidfőjének, a kárpáti bástyának az alig 5 milliót számláló cseheknek és a románoknak való odaajándékozása a párizskörnyéki békeparancsok legnagyobb vétke a világ békéje, sőt maga az ezzel nyeregbe ültetett szlávosság ellen is. A Kárpátok, melyeknek birtokáért a világháborúban 20 erős hadsereg harcolt éveken keresztül, a Dunának és a Duna vidékének legtermészetesebb és legbiztosabb védőbástyáját alkotják. Csak a legszörnyűbb véderőpolitikai tájékozatlanság dobhatta oda ezt a védőbástyát a pánszlávizmusnak.

A Duna — az egyetlen európai folyam, mely nyugatról kelet felé folyik — kitűnően hajózható voltánál fogva a nyugat és kelet között való összeköttetés természetes vízi útja, a Dunavölgye pedig a legpompásabb szárazföldi út gyanánt szolgálhat. A Dunának, mint a világközlekedés egyik fő ütőérének jelentősége még hatalmasabban megnövekedik, mihelyt a Rajna-Duna csatorna egész hosszában rendelkezésre áll. Mert így az Északi-tenger a Földközi-tengerrel a kontinensen keresztül víziúton nagyszerű összeköttetést nyer. A dolgok ily állásában rendkívül fontos, kinek birtokában van a Duna és a Dunavölgye: Magyarországnak-e, tehát olyan országnak, amely a Nyugathoz tartozik, mert életérdekei és létfeltételei azonosak a Nyugat érdekeivel és létfeltételeivel, avagy egy olyan hatalmi csoportnak birtokában, amelynek a pánszlávizmussal szeparatistikus, önző céljai vannak?

Egyszer már el volt zárva a Dunavölgye, mint világközlekedési út, a pánizlamizmus idejében, amikor a törökök Közép- és Keleteurópában megvetették lábukat és Európa leigázásáról és világuralomról álmodoztak. Ez a veszély elmúlt — hála érte elsősorban a magyar nemzet szívós ellenálló erejének. De Trianon folytán ugyanilyen nagy veszedelem éledett újra, amennyiben Trianon kiszolgáltatta a pánszláv irányzatú cseheknek és az erőtlen románságnak a Kárpátokat és a Kárpátok révén a Dunavölgyét. A pánszlávok céljai ismeretesekek. Kitüntek ezek a világháborúban, amidőn az oroszok milliós seregei Magyarországba betörték oly szándékkal, hogy a Dunán keresztül kezét nyujtsanak szerb

testvéreiknek, hogy így az északi szlávok óriási birodalmát összekapcsolják a délszláv területekkel s megvalósítsák Nagy Péter cár végrendelezését, azaz Európa délkeletén, főleg a Dardanellákon és az Adrián való uralmat. A Kárpátok védőinek vitézsége és önfeláldozása a világháború folyamán az oroszok támadásait semmivé tette ugyan, de nem akadályozhatta meg, hogy a békediktátumok a kárpáti határok ledöntésével tárt kaput ne nyissanak a pánszlávizmusnak. Ezzel a pánszlávizmus oly kedvező helyzetbe jutott, hogy adandó alkalommal esetleg el tudja zárni a Dunavölgyét, mert a Duna, mint a világforgalom főere csak a Kárpátok védőfalának birtokában tartható. Akié a Kárpátok, az a Duna ura!

A Kárpátok — a Dunamedence természetes és legjobb védőbástyája — révén tudta Magyarország megátolni, hogy a szláv hullám végkép el ne árássa és tudta megakadályozni azt is, hogy a délszlávok az oroszok óriási birodalmához ne csatlakozhassanak, aminek bekövetkezése mérhetetlen veszedelem lenne nemcsak Magyarországra, hanem az egész Nyugatra is. Már pedig a Kárpátoknak szláv és román kezekben maradása alkalomadtán arra vezethet, hogy korridort teremtsen az északi és déli szlávok között. Amint tudvalevő, a korridor megvalósítását már a békekonferencián megkísérelték, ugyanis Nyugatmagyarországot a csehek és a délszlávok között akarták megosztani. Ez volt az egyetlen cseh követelés, melyet még az egyoldalúan informált békekonferencia is túlzottnak talált és elutasított, illetőleg olyan formában teljesített, hogy Nyugatmagyarországot Ausztriának ítélte oda, abban a reményben, hogy később könnyű lesz a szlávoknak elszakítani ezt a területet Ausztriától. Így az első korridor-terv megghiúsult ugyan, azonban amikor Trianonban az 5 millió csehségnek kiszolgáltatták Pozsonyt, mint hídfőt, ezzel biztosították nekik a Dunán való átkelés lehetőségét, de egyszersmind lehetővé tették azt is, hogy a délről előretörő szerbség is hídfőül és észak felé való felvonulási térül használhatta Pozsonyt, úgy, hogy Magyarországot formálisan beékelték a szláv harapófóba.

Egyébként a Kárpátok nemcsak védelemre, hanem támadóműveletekre is kitűnően alkalmasak. A világhá-

borúban például Falkenhayn és Arz stratégiai egérfogó gyanánt használták fel a Kárpátokat azzal a három román hadsereggel szemben, amelyek a Kárpátok gerincén át Kelet-Magyarországba beférköztek.

A Kárpátok a Nyugatnak Kelettel szemben oly természetes erődítményét alkotják, melynek stratégiai jelentősége messze felülmúlja a mesterséges Maginot-vonal hadászati értékét is. Harckocsi, gáz és légi támadás ellen a Kárpátok sokkal nagyobb védelmet nyújtanak, mint a Maginot vonal. Légi felderítés ellen az erdőborította Kárpátok jobban rejtik a támadások és ellentámadások folytán szükségessé váló csapatelosztásokat, mint pl. a Maginot-vonal. A Kárpátok a világháború folyamán Oroszországgal és Romániával, tehát a kelettel szemben a legkiválóbb felvonulási támaszvonalnak bizonyultak. A Kárpátok hadászati értékét a világháború előtt senki sem ismerte fel olyan világosan és határozottan, mint Czánt tábornok, akinek a Kárpátokról írt munkái úttörők a katonai irodalomban. Idevágó fő munkái: „Alpinismus und Weltkrieg“, „Hochgebirgsketten sind Friedensbastionen“, „Der Gebirgskrieg im Völkerringen“. Ő döntötte meg azt az álláspontot, hogy a magas hegységek csak mint átvonulási területek tesznek számot s előre megjövendölte, hogy a magas havasok igenis harcterületté fognak válni; ő hirdette, hogy a hegyláncok geopolitikai és hadászati szempontból a legjelentősebb békesáncok és békebiztosító tényezők, ő állapította meg, hogy a Kárpátok gerince nélkül nem védhetők sem a Dardanellák, sem a Suez-csatorna avagy a Földközi-tenger.

A Kárpátokon túl kelet felé egész Kamcsatkáig, ami mintegy 10.000 kilométer távolság, nincs hegység. Annak a 150 milliónyi embernek, amely ezt a mérhetetlen síkságot lakja, nincs alkalma, hogy alpintapasztalatokat szerezhesen. Viszont a világháború idejében a magyar-osztrák meg a német hadseregek alpin-ismereiteik révén urai voltak a téli hegyvidéknek. E képpen a téli Kárpátok valósággal szövetségeseivé lettek a középeurópai hatalmaknak, míg a hegyekhez nem értő, alpin-ismereteket nélkülöző orosz csapatoknak végzetévé váltak. Ez a győzelmi esély is veszendőbe ment, amióta a Kárpátok idegen kezekre jutottak, úgy, hogy ezzel is

könnyebbé vált, hogy az északi és a déli szlávok egyesülhessenek.

Tudjuk, hogy a Földközi-tenger és a Duna megszerzése a pánszlávizmus nyílt célja. A Kárpátoknak kivétele a magyarság kezeiből egyenes felbátorítása Oroszországnak arra, hogy, mint az összes szlávok védőura, felvegye hagyományos politikájának fonalát és a Duna-völgye, a Balkán, a tengerszorosok uralmának megszerzésére törekedjék. Nyugat-Európa védőbástyájának, a Kárpátok vonalának a maga egészében vissza kell tehát jutnia Magyarországhoz, amelyhez tartozott és amelynek keretében hivatást teljesített ezer éven keresztül. Ha a Kárpátok bástyáját visszaadják Magyarországnak s ezzel a Nyugatnak, azzal leszerelik a pánszlávizmust is, mert a világháború tapasztalatai alapján az orosz hadseregnek nem lehet többé reménye, hogy ennek a bástyának árcvonalát át tudná törni. Ha a Kárpátoknak geográfiailag ideálisan egységes medencéje megint egységes gazdasági és politikai területté válik, Magyarország a Nyugatnak továbbra is hűséges őre marad minden veszéllyel szemben, mely keletről jön. Amint egy évezred óta hűségben, barátságban, szívósságban, vitézségben egyaránt megbízható őre volt a Nyugat kultúrájának és civilizációjának törökkel, tatárral szemben, úgy lesz a jövőben is az európai civilizáció rettenthetetlen őrállója a vörös és fehér pánszlávizmussal szemben.

Tehát nemcsak Magyarország, hanem Németország, Olaszország és egész Nyugat-Európa szempontjából elengedhetetlenül szükséges, hogy Erdély visszacsatoltassék Magyarországhoz, mert Európa védelme csak úgy valósítható meg a keletről előretörő veszedelmekkel szemben, ha a Kárpátok gerincén továbbra is a magyar nép áll őrt, amint azt ezer éven keresztül tette. (5. sz. térkép.)

IV.

Magyarország szétszakíthatatlan gazdasági egység.

1. A kisebbségek életszínvonalának erőszakos lefokozása.

Az 1914—18-as világháború előtti Magyarország földje, melyet ezer éven át tartott egybeforrasztva a földrajzi kohézió parancsa, gazdaságilag is egységes területet alkotott. A gabonatermő Alföldet és a kisebb síkságokat ideálisan egészítették ki az ásványkincset, fát bőven adó hegyvidékek. Ipari nyersanyagokban való bősége kiemelte egyoldalú agrármivoltából s lehetővé tette, hogy perifériáin nagyszabású iparfejlesztési politika indulhasson meg. Köztudomású, hogy a magyar állam a kevesebb termőfölddel bíró, szegényebb lakosságú szélső területeken — éppen azokon, melyeket a trianoni béke idegen államoknak juttatott — rendkívüli bőkezűséggel eszközölt beruházásokat. Útépítésre, gyárak alapítására, kulturális és gazdasági intézményekre a többi országrészeket jóval meghaladó arányban áldozott. E gazdaság- és kultúrpolitikának volt következő eredménye, hogy a régi Magyarországon a nemzetiségek számban, vagyonban és kultúrában állandóan gyarapodtak. Ennek az egészséges fejlődésnek vetett véget a trianoni békediktátum, amely megbolygatta Közép- és Délkelet-Európának évszázadok alatt kialakult gazdasági rendjét. A Közép- és Délkelet-Európában keletkezett új rend számos ponton ellentétbe jutott az érdekelt népek természetes érdekeivel, mert a gazdasági fejlődés számos kellékét elsorvasztotta. A békediktátumok a gyárakat természetes nyersanyagaiktól, a termelőket fogyasztó piacaiktól, a földbirtokokat munkásaiktól választották el, ami gazdasági zűrzavart idézett elő. Az új államokban a lakosság kénytelen volt leszállítani gazdasági és kulturális életszínvonalát, ami újabb és

újabb elégedetlenségre vezetett. Az elégedetlenséget növelte az is, hogy a Dunavölgy államaiban állandóan folyik a harc az uralkodó osztályok és a nemzeti kisebbségek között, a nemzeti kisebbségek élethalálharcot vívtak és vívnak az uralkodó többség ellen nyelvük szabad használatáért, politikai jogaikért és gazdasági existenciájukért. Ezek a harcok fokozottabb mértékben állanak fenn a Magyarországtól elszakított és Romániához csatolt Nagy-Erdély területén, ahol a magasabb kulturájú magyarság és szászság került az alacsonyabb kulturájú román nép uralma alá. Nagy-Erdélyt a történelmi, gazdasági, kulturális fejlődés és a geográfiai adottságok kizárólag a Magyar Alföldre utalják és ez varázsolta ezeréves összetartással ezt az egységes országot virágzó területté. Ez a terület a mezőgazdasági termelésben, az iparban, a kereskedelemben, a kulturális és vallási életben egyaránt jóval magasabb színvonalon állott, mint a tényleges román királyság. A román politikusok érezték ezt a nivőkülönbséget és ezért elszánt akciót indítottak, amely céljaul az egyes tartományok gazdasági nivellálását s egyúttal a gazdasági élet románosítását tűzte ki maga elé. A tartományok gazdasági életszínvonalának kiegyenlítése helyes törekvés lett volna, ha ezt a célt a fejlődésben elmaradt területrészek fokozottabb fejlesztésével kívánták volna elérni. Ilymódon azonban nem értek volna el gyors eredményt, márpedig a román politikusoknak az volt a törekvése, hogy az egész gazdasági életet a leggyorsabban románáá tegyék.

Sürgösen kellett cselekedniök, mert érezték, hogy a magasabb kulturájú területek kicsúsznak a román uralom alól, tehát kiadták a jelszót, hogy a gazdasági életnek romának kell lennie: román mezőgazdaság, román kereskedelem, román ipar, román bankszervezet, román tőke, az üzemekben román munkások és mindezekkel egyútt a Romániához csatolt területek végleges és tényleges birtokba vétele és a városok kisajátítása lebegtek gyorsan elérendő cél gyanánt a román törvényhozók és kormányférfiak előtt. Ennek a célnak elérése érdekében nem riadtak vissza az új tartományok visszafejlesztésétől sem. Különösen nagy gondot fordítottak az ó-romániai tartományok életszínvonalának emelésére s e mellett elhanyagolták az újonnan megszerzett tartományokat s ez utóbbiak lakosságának viselni

kellett egy ellenséges gazdaságpolitika elnyomó törekvéseit.

2. Kisebbségellenes agrárreform és telepítés.

A gazdasági nivellálást szolgálták: a földbirtokreform és az agrártelepítések is. A világháború befejezése után az új Románia területén elkerülhetetlenné vált egy radikális földbirtokreform végrehajtása. A földnélküli parasztság sorsa már jóval a világháborút megelőző időben kibírhatatlan volt a régi román királyság területén. Egy helyes és igazságos földbirtokreformmal szemben tehát senkinek sem lehet kifogása. Azonban Románia politikusait nem annyira a parasztság sorsa érdekelte, mint a nacionalista kérdés, el kellett venni a földet a magyaroktól és más nemzetiségektől, mert csak ily módon szolgálhatták az önző és túlzott nacionalista célkitűzéseket. Eme állításunkat mindenben igazolja a román agrárreform végrehajtása. Erdélyben pl. az összes megművelhető földterületeknek jóval nagyobb része került kisajátításra, mint a Regátban, ahol pedig a nagybirtokok száma és terjedelme aránylag nagyobb volt. Erdélyben különösen az egészséges közép-birtokok aránya volt jó; a nagybirtokok területi arányánál tekintetbe kell venni, hogy a tartomány területének 52.8 százaléka legelő, rét és erdő, míg a Regátban ezeknek a nagyobbára nagyüzemszerűen kezelt területeknek aránya csak 27.1 százalék. Az agrárreform végrehajtásánál mégis Erdély szenvedte a legmostohább elbánást. A kisajátítás aránya Besszarábiában és Erdélyben volt a legnagyobb. Ugyanis míg a Regátban 2,776.402 hektár területet sajátítottak ki, az összes megművelt földterületnek 37.96 százalékát, addig Erdélyben 1,663.809 hektárt, vagyis 44.53 százalékot.

Ennek a megkülönböztetett bánásmódnak megfelelően természetesen az agrárreform utáni birtokmegoszlás is jelentős eltérést mutat a kímélt Regátban és a kevésbé kímélt Erdélyben. Az 50 hektárnál nagyobb birtokok aránya az agrárreform után a Regát területén 23.7 százalék, Erdély területén pedig mindössze 17.6 százalék. Ennek a különbségtételnek magyarázata az, hogy Erdélyben a nagybirtokok főleg magyar nemzetiségű birtokosok kezén voltak, ezeket az agrárreform-

mal tönkre kellett tenni és a földet román kézbe kellett juttatni. Eme tervüket meg is valósították, mert Erdélyben az 57.6 százalékos arányt képviselő románság (az 1930. évi román népszámlálás szerint) a földhöz juttatottak közt 73.4 százalékkal szerepel. Ezzel szemben az erdélyi magyarságnak csak 16.26 százaléka részesült a földosztásban, de nagyobb részük csak 1 hektárnál kisebb terjedelmű földet kapott.

Még jobban kitűnik a román agrárreform magyarellenes volta, ha megemlítjük, hogy az Erdélyben elvett földekért fizetett kártérítési összegek tényleges értéke az elvett földek háború előtti valóságos értékének még 0.015-ed részét sem teszi ki. Az egyes tartományok közötti elbánás különbségére pedig jellemző, hogy a Bratianu-kormány jelentése szerint 1926-ig a Regátban 4,634.579.957 lei értékű kötvényt bocsátottak megváltási ár címén a kisajátítást szenvedett tulajdonosok rendelkezésére, míg Erdélyben ugyanezen időpontig mindössze 38,840.535 lei értékűt. Ez átlagosan számítva azt jelenti, hogy eddig az időpontig a Regátban kisajátított földbirtokok egy hektárja után átlag 1.670 lei értékű kötvényt fizettek ki, míg Erdélyben 1 hektár kisajátított föld után átlag csak 23 lei értékű kötvényt.

Az agrárreform mellett egyik legjelentősebb gazdaságpolitikai akciója Nagy-Romániának a telepítés volt. Az Al-Duna vonalát kivéve Romániának nincsen olyan határvidéke, ahol nem a nemromán nemzetiségek alkotnának jelentős tömböket, igen sok helyen többséget. A határvédelemnek tetszetős jelszavával igyekeztek ezeket a tömböket széttörni, amit az itt élő kisebbségek földjei elvételével lehetett elérni. Ilyen megfontolásokból született meg az 1930. évi telepítési törvény, amely egy autonóm Telepítési Hivatalt kreált az új feladatok ellátására. Az 1937—38. évi román költségvetés indokolásában a telepes családok számát 36—40.000-re teszi, az egyes családokhoz tartozó gyermekek számát pedig 2—6-ban jelöli meg a földművelésügyi miniszter. Ez azt jelenti, hogy ezen ideig kb. 200.000 lélekre tehető a telepesek serege.

Az agrárreformmal és a telepítési törvénnyel Erdély magyarságának lába alól húzták ki a földet és sok ezer magyar családot tettek földönfutóvá. De kérdés, vajjon a román népnek használtak-e ezek az intézkedé-

sek? Gazdasági szempontból könnyű megérteni, hogy semmi előnnyel nem jártak, hiszen a mezőgazdasági kultúrában járatlan román családokat telepítették magas mezőgazdasági kultúrával bíró kisebbségi vidékekre. A román hatóságok elég lelkiismeretlenek voltak ahhoz, hogy csak a nacionalista szempontokat tartották szem előtt és nem gondoskodtak arról, hogy a földosztásban és a telepítés előnyeiben részesült románok gazdaságuk megalapításához szükséges támogatásban részesüljenek. Igen sok román telepes család maradt fedél nélkül, félnomád népség jellegét öltötték s vagyonukat elidegenítették, hogy fenntarthassák magukat; ház, barom és mezőgazdasági leltár nélkül abba a lealacsonyító helyzetbe kerültek, hogy kisebbségi bennszülöttekhez szerződtek cselédeknek és pásztoroknak. Igen sok telepes család került a legnagyobb nyomorúságba. A román agrárreform és telepítési törvény tehát nem használt Nagy-Erdély egyetlen népének sem: magyarnak, románnak, szásznak egyaránt; ellenben Erdély mezőgazdasági életében teljes zűr-zavart támasztott.

3. *Harc a kisebbségek gazdasági érvényesülése ellen.*

A román uralom Nagy-Erdélyben az ipari fejlődést is megállította. Nagy-Erdély a magyar uralom alatt iparilag igen fejlett országrész volt. Az erdélyi ipar a világháborút megelőző időben gyors fejlődésnek indult s ezt a fejlődést elősegítette az erdélyi medencében közvetlenül a világháború kitörése előtt feltárt energiaforrásnak, — a földgáznak — a hasznosítása. Emellett a magyar kormány nagyszabású terveket dolgozott ki a vízi energiáknak ipari hasznosítására is. Az uralomváltozás megakasztotta ezt a fejlődést. Legnagyobb akadálya Erdély ipari fejlődésének az volt, hogy nem állott rendelkezésére egy jó felvevő képességű, fejlett igényű belföldi piac. Az ó-romániai tartományok mezőgazdasági népességének életszínvonala igen messze volt a Nagy Magyar-Alföld népességének életszínvonalától. Akadálya volt az erdélyi ipar fejlődésének az is, hogy a Magyarországtól való elszakítás után tőke nélkül maradt. De a nacionalista szempontok is közrejátszottak abban, hogy Nagy-Erdély kereskedelmi és ipari fejlődése megállt. A kereskedelmi és ipari vállalatok nacionali-

zálását már 1922-ben elrendelték. Ekkor létesítettek egy Speciális Gazdasági Bizottságot a román iparügyi minisztérium mellett, melynek feladata volt minden vállalatalakulást, tőkeszaporítást, székhelyváltoztatást ellenőrizni és véleményezni. A minisztérium eme véleményezés alapján adta meg a működési engedélyt. A bizottság a következő követelményeket állította fel: a vállalatok igazgatótanácsának és ellenőreinek háromnegyed részben románoknak kell lenniök; a részvények kétharmad része románoknak adandó. A román kormány tehát, kevéssel Nagy-Románia megalakulása után, már külön tartotta nyilván az ország gazdasági életében szerepet játszó külföldi tőke mellett a belföldi kisebbségek tőkeerejét is. A román kapzsiság és túlzó nacionalizmus azonban nem állott meg a kisebbségek gazdasági életének ellenőrzésénél, hanem azok teljes tönkretételére törekedett. Vajda-Vojvoda Sándor, a volt magyarországi román népvezér s a nemzetiségi szabadság és egyenlőség egykori harcosa, mint román miniszterelnök indította meg a nyílt harcot a romániai kisebbségek gazdasági tönkretételére. 1933. augusztus elején bizalmas körrendeletet intézett a magánvállalatokhoz, amelyben azt követelte, hogy kisebbségi egyéneket csak nemzetiségi számarányuknak megfelelő mértékben alkalmazzanak. Arról nem intézkedett, hogyan kell a számarányt megállapítani. A végrehajtásnál az alsó hatóságok az országos arányszámot alkalmazták és nem vették figyelembe, hogy egyes vármegyéknek 60—90 százalékos magyar többsége van. Vajda akcióját a sovínista román sajtó is alátámasztotta. Az agitációnak meg is lett az eredménye: 1934. július 16-án megjelent egy törvény, melynek értelmében magánvállalatoknál alkalmazott munkások és tisztviselők 80 százalékban, az igazgatótanácsi tagok és ellenőrök 30 százalékban a románok soraiból veendők. A törvényt drákói szigorral hajtották végre, hiába mozdult meg az erdélyi szászág, hiába voltak hatalmas tüntetések Nagyszebenben, Segesváron, Besztercén, Szászsebesen, Szászvároson a romániai német népet pusztulással fenyegető rendszabályok ellen.

Hasonló súlyos károkat okozott az új területek lakosságának az az egyoldalú pénz- és hitelpolitika, mely csupán a Regát fejlesztésén buzgólkodott. Az erdélyi mezőgazdaság színvonalának lerontása, az állattenyésztés-

tés és bányászat fejlődésének megkötése, az iparvállalatok elhanyagolása együtt járt a Regát szempontjából és annak előnyére irányított kereskedelmi és vámpolitikával. Az új tartományok pénzügyi intézetei és egyéb gazdasági vállalatai, különösen a kisebbségi jellegűek, alig részesülnek az államtól és a Nemzeti Banktól támogatásban. Ez a támogatás pedig óriási jelentőségű, mert a tőkeszegény új Romániában, ahol 25—30 százalékos, de nem ritkán 40 százalék körül mozgó kamatlábak voltak érvényben a magánforgalomban, a 6 százalék körül mozgó hivatalos kamatláb s a Nemzeti Banktól ilyen áron kapott visszeszámitolási hitel, valóságos ingyen ajándékot jelentett. Az új tartományok kisebbségi pénzügyi intézetei ebből a nemzeti ajándékból igen kis mértékben részesültek. Ugyanilyen kedvezőtlen elbánásban részesültek az új területek szövetkezetei is az állami hitelek szétosztásánál. 1930-ban pl. az erdélyi román szövetkezetek 156 millió lei államhitelt kaptak, viszont a magyar szövetkezetek egyetlen leit sem.

A kisebbségek szempontjából leg súlyosabb terhet a román adózási politika jelentette. A kisebbségek szabad áldozatai lettek az önkényes és minden felelősség nélkül működő román adókövető és behajtó hatóságoknak. Már 1921-ben Titulescu akkori pénzügyminiszter törvényt dolgoztatott ki és szavaztatott meg a különböző adórendszerek egységesítésére, amelynek indoklásában maga is rámutatott arra, hogy az akkori állapot szerint például egy regáti kereskedőnek 31.000 lei jövedelme után 1.526 lei adót kell fizetnie, míg egy ugyanilyen jövedelmű erdélyi kereskedő 8.461 leit fizet. Erdélyben a régi adónemek mellé bevezették a regáti adónemeket is, anélkül, hogy a Regátban viszont bevezették volna az új tartományokban rendszeresített adófajtákat. Az adókulcsok is magasabbak voltak az új tartományokban. Maguk az erdélyi románok is tiltakoztak az ellen, hogy ezt az országrészt gyarmatként kezeljék és megállapították, hogy az állami kiadások 70 százalékát Erdély fizeti egyenes és közvetett adóival.

Még szembevetőbb a nemzetiségi megkülönböztetés. Így pl. 1928-ban a színmagyar lakosságú Csíkvármegye minden falusi lakosára 179 lei mezőgazdasági adó esett, a szintén színmagyar Háromszék megyében 176 lei. Ezzel szemben a nagyobbára román lakosságú Máramaros-

megyében 35 leit fizetett mezőgazdasági adó címén egy-egy falusi lakos. Ugyanezt az egyenlőtlenséget találjuk az ipari vállalatok és a szabadfoglalkozásúak megadóztatásánál is. A magyar lakosságú Csikmegyében a szabadfoglalkozásúak adójából egy adóköteles főre 1928-ban 1.600 lei adó esett, a regáti Gorj-megyében 675 lei, Valcea-megyében 310 lei.

Vannak olyan külön adónemek is, melyek nagyobb részt vagy kizárólag csak a kisebbségi lakosságot sújtják. Így az 1923. évi (3.248 sz.) adótörvény 24. pontja értelmében a megyék és városok megadóztathatják az üzleti cégtáblákat és pedig a román nyelvűeket 500 lei-ig, az idegen nyelvűeket viszont 8.000 lei erejéig. A 291.889/1935. sz. ker. miniszteri rendelet a nemromán nyelven vezetett könyvelést alkalmazó vállalatokat 12 százalékos különadóval terheli.

A román kormányok a kereskedelmi és közlekedési politikában is mindig a Regát érdekeire voltak tekintettel. A kereskedelmi és vámszerződések elsősorban a Regát produktumainak előnyös értékesítését vagy védelmét szolgálják s kevésbé vannak tekintettel az új tartományok szükségleteire. Ez az önző politika sodorta nehéz helyzetbe az erdélyi szén- és sóbányákat s ez tette tönkre a Székelyföld faiparát is. A faipar különösen az erdélyi székely megyék lakosságának volt igen fontos kereseti forrása, minthogy a Kárpátok erdős, hegyes vidékein kizárólag a földművelés és állattenyésztésből megélni nem lehet. Románia helytelen külkereskedelmi politikájának eredményeképpen s különösen a Magyarország felé való elzárkózás következtében a román fakivitel összezsugorodott. Ez a visszaesés megbénította a faipart s a magyar családok tízezrei jutottak igen nehéz helyzetbe.

A kereskedelem fellendülését gátolta az a körülmény is, hogy Erdélyt magas hegyek választják el a Regáttól s e magas hegyek akadályai a közlekedés fejlettségének.

Nagy-Románia gazdasági nivellálási politikája tehát csak annyiban sikerült, hogy Nagy-Erdélynek és a többi hozzácsatolt provinciának gazdasági fejlődését megállították, ellenben — a Nagy-Romániában közismert korrupció miatt — a román paraszt életszínvonalát nem emelték. Nagy-Erdély lakossága: románok, magyarok és

németek egyaránt gazdasági és kulturális téren súlyos válságba kerültek s ez a válság a 20 éves román uralom alatt évről-évre mindjobban elmélyült. Maguk az erdélyi román vezetők az elmúlt 20 esztendő alatt nem egyszer tiltakoztak élesen az önző és korrupt regáti politika ellen, Nagy-Erdély magyarságának és németiségének gazdasági, kulturális és politikai elnyomatásától és üldöztetésétől pedig állandóan visszhangzott egész Európa. Magyarország Nagy-Erdély lakosságának gazdasági fel-emelésére, Nagy-Románia ellenben eme országrész kiszákmányolására törekedett. Magyarország utakat épített, támogatta az ipar és kereskedelem fejlődését, mezőgazdasági kultúrát teremtett és lehetővé tette Nagy-Erdélyben az összes ott élő nemzetek vagyonosodását, ezzel szemben Nagy-Románia 20 éves uralma alatt megállította az egészséges gazdasági fejlődést és a lakosságot nyomorúságba döntötte. A 20 éves román uralom tehát maga bizonyítja be, hogy Nagy-Erdély nemcsak történelmi és geográfiai, hanem gazdasági szempontból is Magyarországra van utalva.

V.

Magyar kultúra — román kultúra.

1. *Hogyan jellemzik a külföldiek a románokat.*

Közép- és Délkeleteurópának a nagy világháború utáni rendezése kulturális szempontból olyan helyzetet teremtett, ami valamikor az emberiség történelmének legszomorúbb és leggyászosabb fejezetéhez fog tartozni. Nagy-Erdélyben olyan nemzetiségeket csatoltak Romániához, amelyek addig maguk államfenntartó elemek voltak és a kultúrának igen magas fokán állottak. Erdély a politikai és vallásszabadság klasszikus földje volt, ahol a román kultúra a magyar fejedelmek támogatásával fejlődött naggyá. Ténybeli megállapítás, hogy a román kultúra valódi bölcsője Magyarország volt.

Az erdélyi fejedelemség kormányainak igen sok és nagy gondot adott az a feladat, hogy a rakoncátlan erkölcsű románságot hozzászoktassák a társadalmi és törvényes rendhez, az állam jogi intézményeinek tiszteletéhez. Egyszóval az, hogy e félnomád pásztornép eleméből művelődésre hajlandó földművelő- és munkásnépet neveljenek. Ez nem kis feladat, mert a román pásztornép igen hajlamos volt a féktelenségre és az erkölcsatlenségre. Sok hiteles adat van arra, hogy az erdélyi oláhságot nehezen lehetett beszorítani a jogrendszerbe és kulturális nevelésük is állandó fejtörést okozott a magyar királyoknak és az erdélyi fejedelmeknek.

A XIV. század legnagyobb magyar uralkodója: Nagy Lajos király második erdélyi utazása után egy rendeletet adott ki az erdélyi büntető eljárás szabályozására, amelyben azt mondja, hogy Erdélyben nagyon elszaporodtak a gonosztevők, különösen az oláhok között, minthogy állapotjuk rendezetlen, tehát felhatalmazza a nemességet általában a gonosztevők, különösen az oláh gonosztevők kiirtására.

Hogy az oláhokat első feltűnésük óta nemcsak Magyarországon, hanem mindenütt úgy tekintették, mint rendbontó elemet, amely az egyéni tulajdont, a társadalmi rendet és az állam jogintézményeit nem tiszteli, erre a következő példákat hozzuk fel: Duodo Pietro velencei követ magyarországi útjáról hazatérve 1599. január 21-éről kelt jelentésében a következőt írja az erdélyi oláhokról: „Az oláhok a népek söpredéke; pásztorok és igen szegényesen öltöznék, Oláhországból menekültek ide (Erdélybe) vajdáik kegyetlenségei elől.” Duodo Pietro eme jelentésében tehát nemcsak az oláh nép alacsony színvonalát örökítette meg az utókor számára, hanem azt az igen fontos tényt is, hogy az oláhok Oláhországból menekültek Erdélybe, tehát Erdélynek nem őslakói. De nem Duodo Pietro az egyetlen külföldi, aki ilyen szomorú képet fest a román nép kultúrátlanságáról és elmaradottságáról.

Vasilie Lupu moldvai vajda uralkodása idejében fordult meg a fejedelem udvarában Pál aleppoi diakonus, ki társa volt Macarius antiochiai patriarchának európai körútján. Ez utazását arab nyelven leírta. Arab kéziratból Belfour fordította ezt angolra és „The travels of Macarius patriarch of Antioch” cím alatt 1836-ban adta ki Londonban. Eme útleírásban a moldvai román népről a következő jellemzést olvashatjuk: „A Mindenható Isten a földkerekségén nem teremtett egy másik romlottabb népet, mint a moldvait, kik mindnyájan gyilkosok és tolvajok. A büntetési jegyzékek konstatálták, hogy a Vasiliev bég uralkodása alatt 40.000-nél több rablót és tolvajt ítéltek halálra, pedig első ízben nem is sujtják halállal a bűnöst. Az asszonyokban és a leányokban az illedelemnek és a becsületérvésnek mégcsak nyoma sincs. Csak névleg keresztények s rossz példával a papok járnak elől, akik egész éjszakán át a legnagyobb kicsapongásban és részegségben fetrengenek”. Pál aleppoi diakonus útleírásából az oláh nép összességének a jellemét ismerhetjük meg. Az Erdélybe beszívtatott oláhság a moldvai és havasalföldi oláhságnak alacsony színvonalát és jellembeli fogyatékosságait vitte magával. Nem hiába állapították meg a Délkelet-Európával foglalkozó történetírók, hogy a nyugati kultúra Erdély keleti határainál végződik.

A XVI. és XVII. századbeli erdélyi törvények gyűjteménye, az „Approbaták és Compilaták” — ez okok miatt mondják, hogy az oláhok Erdélyben sok helyen majdnem nyilvánvaló erőszakkal élnek a többi nemzeteken és azok határain. Reicherstorfer György író 1550-ben a következőket írja róluk: „Ezek között (t. i. a magyarok és a szászok között) laknak az oláhok is némely elhagyott birtokon és falun. Igen edzett faj, mely csak nyájából de többnyire lopott marhából és lóból él. Az oláhok kecskeszörből sajátkezüleg szőtt borzas ruhákba öltözködnek, semmi emberi törvények szerint nem élvén.”

1722—1726. a mai Kis-Oláhország (Olténia) császári kormányzója gróf Königsegg tábornok volt. 1725-ben emlékiratot terjesztett III. Károly magyar király elé, amelyben arra kérte a királyt, hogy az erdélyi szászföldi oláhságot telepíttesse ki Kis-Oláhországba, „mert az oláhok, kiket mint zselléreket fogadtak be maguk közé a szászok, annyira elszaporodtak, hogy a szászokat már majdnem felülmúlják; azonkívül a szászokat gonoszság, tolvajlás, varázslás és titkos gyűjtögetés által még jobban tönkreteszik. Éppen ezért nagyon célszerű lenne, ha ezt a nemzetet, amely a szászoknak alattvalója, de azért rájuk nézve inkább káros, mint hasznos, régi hazájába visszatelepítené.”

Negyvenkét évvel később, 1767-ben a temesi bánság akkori kormányzója, Perlas Rialph gróf azt javasolta Mária Teréziának, hogy a románságot el kell költöztetni az újonnan telepített német faluk szomszédságából, mert „a német gyarmatosok remegnek és irtóznak attól, hogy az oláhság közt fekvő pusztákra telepíttessenek. Az utóbbi török háborúban azt tapasztalták, hogy a bánsági német lakosság többet szenvedett az oláhok kóborló bandájától, mint a törököktől. Számos német községet felpredáltak, elhamvasztottak, sok németet megöltek, vagy fogságba ejtván, a törököknek eladtak. Megfontolandó az is, hogy háború esetén nem sokkal biztosabb-e a temesvári és az aradi várakra, ha a közbeeső térséget hű alattvalók tartják elfoglalva és nem olyanok, akiknek egészen közömbös: vajjon keresztény vagy török fennhatóság alatt állanak-e? S kik minden alkalommal a változó viszonyok járása szerint forgatják a köpenyeget.”

Még számtalan hasonló megnyilatkozást közölhetnénk az oláh nép erkölcsi és jellembeli értéktelenségéről, elég lesz azonban, ha csupán II. József császárnak egy jelentését vonultatjuk még fel. II. József császárt maguk a dáko-román szellemű román történetírók és politikusok is úgy tekintik, mint a román nép barátját és pártfogóját, szemben az elnyomó és zsarnok magyar nemességgel. Csodák-csodája, hogy ez a románbarát császár is igen sötét képet fest a XVIII. század román népéről. 1768-ban beutazta a temesi bánságot s eme utazásáról jelentést tett édesanyjának, Mária Terézia királynénak és ebben a következőket írja: „A szerbek és az oláhok vakon engedelmeskednek papjaiknak, de abban mégis különböznek egymástól, hogy az oláhok engedelmessége e nép leírhatatlan tudatlansága és butasága miatt szolgálai engedelmesség, míg a szerbeket vallásos buzgalom vezérli, — jöllehet ezek is meglehetősen tudatlanok. A lelkeszkedő papság, mely műveletlen parasztokból újoncoztatik s általában olvasni sem tud, nem való az evangéliumok magyarázatára, vagy a szent könyvek értelmezésére. Lehetetlen, hogy az ilyen papság a nép nevelését és művelését előmozdítsa. Különben a népiskolákat, az ifjúság nevelését sem a szerbek, sem az oláhok nem ismerik. Ezer ember között egyet sem lehet találni, ki anyanyelvén írni és olvasni tudna. A községek minden kérelmeiket és panaszukat egyes ügyesebb pópáikkal fogalmaztatják és kénytelenek egészen azokra bízni ügyeiket, anélkül, hogy meggyőződést szerezhetnének: az, amit a pópák felírtak, megfelel-e az ő véleményüknek? A hitelemzés és a prédikációk ismeretlen dolgok náluk. Maguknak a püspököknek is minden ügyekezetiük csak odairányul, hogy mentől több pénzt csikarhassanak ki s azt haszontalan kéjelmégekben elfecséreljék. Az egyházból való kiközösítéssel is nagyon sok visszaélés történik és a legtöbb kiközösítés zsarolási célból történik.”

2. Mit adtak a magyarok a románoknak?

Az erdélyi fejedelmek mindent elkövettek, hogy ezt a nomád és műveletlen pásztornépet emberi kultúrközösségbe vonják. E gondoskodásnak és fáradozásnak egyik eszköze volt az erdélyi protestáns fejedel-

meknek: — Bethlen Gábornak, I. Rákóczi Györgynek és Apafy Mihálynak — az a kísérlete, hogy a román-ságot a művelődés érdekében megnyerjék a protestáns-tizmusnak. Bár e kísérletnek a románságra nézve az az eléggé meg nem becsülhető eredménye lett, hogy megtörte egyházukban a szláv liturgikus nyelv uralmát és bevezetvén helyébe a nép nyelvét: a román, megvetette alapját egy román nemzeti irodalomnak, a dáko-román szellemű történetírás ezt mégis úgy igyekszik feltüntetni, mint a románságnak nyelvétől és ősi hitétől való megfosztására és elmagyarosítására vonatkozó erőszakos kísérletet. A dáko-román történetírásnak eme törekvése annál kevésbé helytálló, mert az erdélyi fejedelmek nem a magyar nyelvet, hanem a román nyelvet tették meg liturgikus nyelvvé s ezzel lehetővé tették a román irodalmi nyelv kifejlődését is.

A magyar nép lelkisége a román kultúra fejlesztésében tükröződik vissza legélesebben. Ez a lelkiség nem a népek elnyomásában, hanem felemelésében és megnyerésében mutatkozik nagynak. A román nép kultúrális fejlődését elsősorban az erdélyi magyar fejedelmek segítették elő. Alig alakult meg Erdélyben a magyar református egyház, amikor János Zsigmond és az erdélyi országgyűlés az oláhok részére püspököt rendelt ki, aki 1567-ben zsinattal határozottatta el, hogy az oláh istentisztelet nyelve a szláv helyett ezután oláh legyen. Már 1544-ben megjelent Szebenben egy oláh katekizmus, Benkner János brassói bíró pedig 1559-ben az ottani orthodox oláh templomba bevezeti Luther katekizmusát, majd oláh könyvnyomdát állít fel, ahol Coresi nevű tergovistyei diakon vezetése alatt kezdődik meg a tulajdonképpeni oláhnyelvű könyvirodalom. Coresi kiadásában, részint lutheránus szász, részint kálvinista magyar támogatással, — így különösen Forró Miklós nemes úr megbízásából, — jelennek meg 1561-ben az Evangéliumok, 1562-ben az Apostolok cselekedetei, 1571-ben pedig a Zsoltárok. Coresi 1581-ben — Hirscher Lukács brassói bíró megbízásából — kinyomatta az Evangéliumokat. 1581-ben és 1582-ben a kálvinista oláh püspök, Tordai Mihály, Szászvárosban kiadja a sokáig egyedülálló nagy oláh biblia-fordítást, a „Palia“-t, Geszti Ferenc dévai főkapitány költségén. A fordítást Tordaival együtt oláh lelkészek készítették,

karánsebesi, lugosi és hunyadi protópák, még pedig Heltai Gáspár magyar biblia-fordításából olyképpen, hogy az oláh nyelvet munkáló fordítók megfelelő kifejezéseket keresve, gyakran Heltai magyar szavait és kifejezéseit is átvették.

A „Palia” megjelenése korszakot alkotott az oláh művelődés-történetben. Ennél a döntő lépésnél az elmaradottabb oláh nemzetnek erdélyi magyarok nyujtanak segédkezet. Ők vezetik be azt az európai népek általános kultúrájába és ők tanítják meg a szentírásnak anyanyelven való olvasására. Ugyanezen az úton haladnak a XVII. század nagy erdélyi fejedelmei: Bethlen Gábor oláh bibliafordításon dolgoztat, Rákóczi György Gyulafehérvárott oláh könyvnyomdát alapít, oláh nyelven kálvinista Kátét adat ki s mikor ezt az orthodox jászvásári metropolita elítéli, az oláhnyelvű viszonzólevelet az erdélyi orthodox püspök írja meg. Így a polemikus és tudományos oláh irodalom megindítása-kor is ott állt segítő kézzel az erdélyi magyarság.

Ebben a korszakban a bevett vallások rendszere következtében nemcsak mindegyik befogadott vallás volt alávetve a fejedelemlennek, hanem különösen a megtúrt orthodoxia, melynek püspökei, — fejedelmi megerősítésük alkalmából — elfogadták azokat a fejedelmi feltételeket, melyek megkövetelték az oláh nyelv gyakorlását és a szláv egyházi nyelv kiküszöbölését. I. Rákóczi György 1641-ben az általa kinevezett bihari vladikának elrendelte, hogy „a szegény oláhságnak maguk született nyelvükön prédikáljon, hogy abból naponként épülést vehessenek az üdvösséges tudományban és vallásban és így a babonás tévelygésnek homályából napról-napra világosságra vezéreltessenek.” Utóbb, 1643-ban, Rákóczi György letette az egyik általa kinevezett görög és rác ritusú oláh püspököt és az új püspöknek kötelességévé tette, hogy a vásár- és ünnepnap iistentiszteletet és minden egyéb szertartást oláh nyelven tartsa és tarttassa az alája tartozó pópákkal, de elrendelte azt is, hogy a pópáknak babonás szokásait szüntesse meg. Ezek a feltételek benne találhatók minden későbbi fejedelmi kinevezési okmányban, amelyekben tehát mind megkövetelik az oláh püspököktől és papoktól az oláhnyelvű iistentiszteletet és a hívek anyanyelvi tanítását. Különösen Apafy Mihály fejedelem hajtott végre nagy oláh kultúr-

programot, 1686-ban az oláhok, a görögök és a rutének vladikájává Vaszilie Varlámot nevezte ki s meghagyta neki, hogy székhelyén, a gyulafehérvári monostorban, továbbá Hunyadban és Máramarosban iskolákat tartson, amelyekben mindenki oláh nyelven részesüljön az írás és olvasás tudományában. A haladottabbakat latin nyelvre is tanítani kellett, magyar nyelvről szó sem esik.

Maguk a tárgyilagos román történetírók sem tagadják azt, hogy Erdélyben a magyar fejedelmek pártfogásával indult meg az a művelődési és irodalmi áramlat, amely kiszorította az egyházi használatból a szláv nyelvet s a román nyelvet tette a vallás és az irodalom nyelvévé és ezzel megelőzte a két vajdaságbeli román életet.

Az erdélyi fejedelmeknek ama kísérlete, hogy a reformációt az oláhság között terjesszék, hiábavalónak bizonyult; a románok érzéketlenek voltak a szabadság és önkormányzat ama elemei iránt, amelyek a protestantizmus jellemző tartalmát képezik. A Habsburg-császárok törekvése, hogy katolikussá tegyék őket, látszólag eredményesebb volt. A XVII. század végén megalakult a görög-katolikus egyház. Ezek a görög-katolikusok voltak a román művelődés első úttörői.

1754-ben Áron Péter oláh püspök Balázsfalván papnevelő iskolát és főiskolával egyenrangú kollégiumot állított fel. Az itt használt tankönyveket Moldvában és Havasalföldön is tankönyvekül fogadták el. Balázsfalva, ez az erdélyi magyar város a magyar fejedelmek áldozatkészsége következtében és a magyarok testvéri támogatásával az egész román nemzeti kultúra tudományos bölcsőjévé lett, ugyanakkor, amikor a moldvai és havasalföldi vajdaságokban a román lakosság még templomaiiban is csak a görög-szláv nyelvet használhatta.

II. József császár és király idejében már Balázsfalván és Szebenben is egyre-másra jelentek meg a román nyelvű könyvek, sőt Budán, a magyar királyok koronázó városában, a magyar királyi egyetemi nyomda készítette a román iskolai és egyházi könyveket teljesen ingyen, a műveletlen román lakosság kulturális nevelése érdekében. Mi sem jellemzőbb erre az előékenységre, mint, hogy Romániának ma sincs terjedelmesebb és jobb egyházi szertartás-könyve, mint az a tizenkét kötetes

nagy románnyelvű munka, melyet a magyarok Budán ingyen adtak ki a román nép számára. Klein Sámuel alkotta meg a latinos román nyelv rendszerét (*Elementa linguae Daco-Romanae sive Valachicae*. Wien, 1780.), Sinkai György a dáko-román történetelmélet alapjait (*Cronica Romanilor*. I. kiadása kiadva Jassy 1853, II. kiadás 1886.), Maior Péter pedig annak szintézisét, a románok történetét (*Istoria pentru inceputul Romanilor in Dacia*. Buda, 1812), amely Budán jelent meg. Mint ahogyan az első románnyelvű folyóirat Budapesten indult meg a múlt század elején, ugyanúgy az erdélyi Nagyszebenben jelent meg az első és a mai napig is egyetlen román Encyklopédia is.

Balázsfalván felépült a nagy román katedrális, melynek gyönyörű belső oszlopai román nemzeti színű szalagdiszítéssel pompáztak háborítatlanul a magyar uralom alatt.

Az 1848-as szabadságharc nemcsak a magyar jobbagságot szabadította fel, hanem az összes Magyarországon élő nemzetiségeknek is biztosította a teljes politikai, kulturális és vallásszabadságot. Az erdélyi román-ság kulturális életének fejlődésében tág lehetőségek nyíltak meg és a fejlődés minden eszközével rendelkeztek. Ezt a tényt maguk a románok is elismerik. Erről tanúskodnak Ghibu Onisifor, a kolozsvári román egyetem jelenlegi tanárának megjelent könyvei. (*Viata si organizatia bisericeasca si scolare in Transilvania si Ungaria. Scoala romaneasca diu Transilvania si Ungaria.*) Őt senki sem vádolhatja elfogultsággal a magyarság javára, mert a háború alatt régi erdélyi inspektori állását ott hagyva, Romániába szökött, ahonnan heves propaganda tevékenységet fejtett ki Magyarországon ellen. Mióta kolozsvári professzor lett, minden tevékenysége odairányul, hogy a magyar kisebbségi egyházak kezéből kicsavarja a még megmaradt kulturális fegyvereket s e téren odáig ment, hogy a saját kezdeményezésére és felelősségére elkoboztatta, illetve a román államra átíratta a nagyváradi római katolikus premontrei rend összes vagyonát. Ez a Ghibu a következőket írja az oláhok magyarországi helyzetéről: „a magyarországi és erdélyi román görög-keleti egyház, mint autonóm egyház az 1868. IX. t.-c.-ben is biztosított egyházjoga alapján — öfelsége legfőbb felügyeleti jogának teljes fenntartása

mellett — ön maga kormányozza, igazgatja és vezeti függetlenül egyházi, iskolai és alapítványi ügyeit minden lényeges részében és tényezőiben a képviseleti formának megfelelően."

"A tanfelügyelőnek iskoláink felett közvetlen rendelkezési joga nincs."

"Ami a tanárok alkalmazását illeti, a brassói és brádi görög-keleti román gimnáziumoknál az eforia választja és a konzisztórium erősíti meg; a görög-katholikus lyceumoknál a konzisztóriumok választják, a naszódinál a miniszter nevezi ki a határörvidéki alap bizottságának ajánlatára. A többi felekezeti iskolákban a tanárokat a konzisztóriumok választják, míg az államiaknál működőket a miniszter nevezi ki."

"A felekezetek csak egyszerűen bejelentik az iskolalapítást, nem kérnek engedélyt."

"Az 1868. XXXVIII. t.-c. szerint a szülők a gyermekeiket tetszésük szerint bármely iskolában taníttathatják."

"A tanítás nyelvét és tantervét az iskolafenntartó állapítja meg."

"Az orthodox román egyház híveinek száma 1913-ban 1,875.000 volt. Az egyház a konzisztóriumok és papnevelő-szemináriumok fenntartására évenként 179.400 korona államsegélyt kapott, a kongrua (orthodox papok részére nyújtott állami fizetésekiegészítés) évenként 3,000.000 koronát tesz ki; az elemi iskolák évi államsegélye 1,500.000 korona; a középiskolák tanárai fizetésekiegészítés címén évi 21.000 korona államsegélyt élveznek. Ezen egyház 1536 elemi iskolát 1780 tanítóval, továbbá 6 középiskolát és 1 internátust tart fenn."

"A román görög-katholikus egyháznak összesen 1475 parochiája van és 1600 leányegyháza, 1146 elemi iskolát, 1120 tanítóval és 9 középiskolát tart fenn. Kongruát és egyéb államsegélyt ugyanolyan arányban kapnak, mint a görög-keletiek."

"A román felekezeti iskolákban a tanítás nyelve mindenütt román."

"Az 1879. XVIII. t.-c. a felekezeti iskolákba is bevezette kötelezőleg a magyar nyelv tanítását." (Azelőtt a magyar nyelv számúzve volt ez iskolákból.)

"Az 1907. évi XXVII. t.-c. (lex Apponyi) a felekezeti tanítóból köztisztviselőt csinált s magyar esküre kötelezte őket. Tanulmány tekintetében a magyar nyelv

tanítása az osztatlan iskolákban heti 13 órában, míg a hat-osztályos iskolákban 39 órában kötelező. Az állam segítyezi a felekezeti iskolákat is, ha ezek megfelelnek az általa megkívánt feltételeknek (megfelelő helyiség, képesített tanító, haladás a magyar nyelvben és hazafias nevelésben), ezen esetben azonban 5 tantárgy (magyar nyelv, történelem, földrajz, alkotmánytan és számtan) tantervét az állam állapítja meg."

A lex Apponyi értelmezésére nézve az erdélyi görög-keleti román érseki főegyházmegeye 1910. szeptember 30-án 11.410. sz. alatt kelt rendelete a következőket mondja: „Felhívjuk figyelmét az 1907. évi XXVII. t.-c. 20. §-ára, melyet egyesek hibásan úgy értelmeznek, mintha az államsegélyes iskolákban a számtant, történelmet, alkotmánytant és földrajzot is magyar nyelven kellene tanítani s e tárgyak tanításához magyar kézikönyvet kellene használni. Ez az értelmezés teljesen hibás. A görög-katholikus román felekezeti iskolákban a tanítási nyelv az 1907. XXVII. t.-c. 18. §-a értelmében az egyház hivatalos nyelve: a román. Az összes tantárgyak valamennyi felekezeti iskolában, akár államsegélyesek, akár nem, kizárólag románul taníttatnak, kivéve a magyar nyelvet, amelynek tanítása keretében fel kell venni bizonyos dolgot a számtanból, a történelemből és az alkotmánytanból. Mindaz, amit ezen tárgyakból magyarul tanítanak, csak azután tanítható, miután előbb románul megtanulták az illető órákon és nem taníthatók a számtani, a történelmi, alkotmánytani és földrajzi órákon, amelyeknek kizárólag román nyelvűeknek kell lenniök, hanem csak a nagyszámban levő magyarnyelvű órákon. A tankönyvek mind román nyelvűek, teljesen kizárva a kétnyelvű könyveket, melyek csak gépesítik a tanítást. A mi iskoláink nem kétnyelvűek, hanem a törvény értelmében „román tanítási nyelvű iskolák” és ilyeneknek kell lenniök az azokban használt kézi-könyveknek is. A törvény nem követeli, hogy az iskoláinkban használt összes tankönyveket a minisztérium hagyja jóvá, hanem csak azt kívánja, hogy a számtani, történelmi, alkotmánytani és földrajzi kézikönyvek, melyeket az államsegélyes iskolákban használnak, legyenek ellátva a minisztérium jóváhagyásával; a nem államsegélyes iskolákban csakis a magyarnyelvű kézikönyv jóváhagyását kívánják meg."

Ghibu Onisifor könyveiből vett eme idézetekből és az erdélyi görög-keleti román érseki főegyházmegye említett rendeletéből a következőket állapíthatjuk meg:

1. A román nyelvű iskolák tanítási nyelve a román volt, a számtant, történelmet, földrajzot és alkotmánytant nem mint önálló tantárgyakat, hanem csak mint nyelvgyakorlási anyagot adták elő magyar nyelv tanítására szánt órákon s a gyakorlatban ezt is úgy hajtották végre, hogy mindezeket a tantárgyakat először megtanították románul az e tárgyak tanítására szánt órákon s csak azután használták fel az így megtanított anyagot, mintegy fordítási és beszélgetési gyakorlatképpen, a magyar nyelv tanítására rendelt órákon.

2. Szabadon állíthattak fel iskolákat. Az egyházaknak messzemenő autonómiájuk volt.

3. A felekezeti iskolákat és az egyházak papjait a magyar állam segélyben részesítette.

4. Az egyházak, az állam által semmiben sem korlátozva, szabadon fejthették ki működésüket.

5. A felekezeti egyházak birtokait a magyar állam nem bántotta.

6. A felekezeti egyházak püspökei tagjai voltak a magyar Főrendiháznak.

A történelmi Magyarország tehát mindenkor híven töltötte be hivatását, a civilizációt, a haladást szolgálta és lehetővé tette nemzetiségeinek gazdasági és kulturális fejlődését. A magyar állam intézményei és a magyar kormányzat, valamint Erdély kulturális intézményei az erdélyi románságot a civilizáció olyan fokára emelték, amely civilizáltság távolról sem éri ugyan el az erdélyi magyarokét és szászokét, azonban messze felülmúlja az óromániai románokét. E megállapításunkat megint Ghibu Onisiforral igazoljuk, aki munkájában (*Viata si organizatia bisericeasca si scolare in Transilvania si Ungaria*, Bucuresti, 1915. Pg. 164. és a *Scola romaneasca*, 1915. Pg. 37.) foglalkozott az erdélyi román közoktatásüggyel és e munkáiból kimutatható, hogy 1914-ben a magyar uralom alatt minden 1016 lélekre jutott egy tisztán román nyelvű iskola. Minden 945 görög-keleti lakosra jutott egy görög-keleti tanító, kiknek fizetését nagyrészt s az összes görög-keleti tanítók fizetésének egyharmadát a magyar állam fedezte. Ugyanebben az évben Románia-

ban csak minden 1418 lakosra jutott egy elemi iskola. (Anuarul Statistik al Romaniei 1924. Pg. 10. és 234.)

3. Mit adtak a románok a magyaroknak?

Erdélynek évszázadok alatt szépen fejlődő kultúrális életét ölte meg a trianoni diktátum akkor, amikor ezt a területet Magyarországtól elszakította és az alacsonyabb kultúrfokon álló Romániához csatolta. Nagy-Románia kormányai a kultúrpolitikában is a nivellálás alapjára helyezkedtek és mindent elkövettek, hogy Erdélynek magasabb kultúrszínvonalát a Regát alacsonyabb kultúrnívójára szállítsák le. A gyulafehérvári gyűlés, amelyen az erdélyi románság kimondta a Romániához való csatlakozását, teljes nemzeti szabadságot kívánt Erdély népe számára, egyenlő jogokat és teljes vallás-szabadságot minden felekezet részére, azonkívül demokratikus berendezkedést követelt a közélet minden terén, nevezetesen általános, egyenlő, közvetlen, titkos, a nőkre is kiterjedő szavazati jogot, sajtó-, gyűlekezési-, egyesülési szabadságot és minden emberi idea szabad propagandáját. E mellett a kisebbségi szerződések is biztosították a Romániához csatolt kisebbségek jogait. Mindennek ellenére a gyulafehérvári határozatot és a kisebbségi szerződést a román kormányok egyszerűen semmibe se vették s a húszéves román uralom az erdélyi nemzetiségek kultúrális és vallási életét teljesen tönkretette.

Már az 1923-ban kihirdetett romániai alkotmány-törvény a vallásgyakorlatra nézve a következőket foglalja magában: „22. §. A lelkiismeret szabadsága korlátlan.

Az állam az összes vallásfelekezeteknek egyenlő szabadságot és védelmet biztosít, amennyiben gyakorlásuk nem ütközik a közrendbe, a jó erkölcsökbe és az állam alkotmánytörvényébe.

A görög-keleti (orthodox) és a görög-katolikus egyházak román egyházak.

A görög-keleti román egyház a románok nagy többségének vallása lévén, uralkodó-egyház a román államban. A görög-katolikus egyháznak pedig elsőbbsége van a többi felekezetek fölött."

E törvénycikk belső ellentmondást tartalmaz, ami-

dön egyfelől hangsúlyozza az összes vallásfelekezetek egyenlő szabadságát és védelmét az állam részéről, másfelől azonban fontos különbséget állapít meg a felekezetek között: az orthodox egyházat az állam uralkodó egyházává teszi, a rangban mindjárt ezután következő görög-katolikus egyházat pedig az összes többi felekezetek felett elsőbbségi joggal ruházza fel.

A román alkotmány-törvény tehát az egyes vallásfelekezeteket államjogi tekintetben egy bizonyos hierarchikus rangfokozatba állította be, melynek csúcsán, minden felekezetet messze túlszárnyalva, az államegyháznak elismert orthodox egyház áll, mindjárt utána következik a román görög-katolikus egyház, melynek legfontosabb privilégiuma az összes püspökökre kiterjedő parlamenti képviselet, míg a többi felekezetek a két román egyház kiváltságaiban nem részesültek, jogilag erősen alárendelt helyzetbe kerültek. Nem biztosították az összes katolikus és protestáns püspökök jogszerinti senatorságát, amelyet pedig az összes görög-katolikus és görög-keleti püspökök megkaptak, amelyet ők a régi Magyarországán kivétel nélkül élveztek.

A román kormány és a görög-keleti egyház a türelmetlenségben odáig ment, hogy még a görög-katolikus egyházzal szemben is elkövettek sérelmeket. Napirinden volt görög-katolikus templomok elvétele és a görög-keleti egyháznak való átadása, néha a hatóságok segédletével, néha a görög-keleti papság nyílt, erőszakos fellépése által. A hunyadmegyei Pojánában az orthodox lelkész hívei segítségével elűzte a görög-katolikus papot s a görög-katolikus templomot lerombolta. A suceavai görög-katolikus rutének templomát minisztertanácsi határozattal vették el a görög-katolikus egyháztól s a görög-keleti román egyház rendelkezésére bocsátották. Russu máramarosi görög-katolikus püspök e miatt interpellált a szenátus 1937. január 30-i ülésén, azonban az interpellálót lehurrogták s orosz irredentával vádolták meg. Ezek után nem nehéz elképzelni, hogyan bántak a többi vallásfelekezettel.

Az 1928. évi vallásügyi törvény olyan rendelkezéseket tartalmaz a nemromán egyházakkal szemben, hogy ezeket a régi szabad egyházakat a túrt vallásfelekezetek színvonalára süllyesztette alá. E törvény jogot ad az államnak arra, hogy az egyes vallásfelekezetek adminisz-

trációjába, gazdasági és szellemi ügyeibe beavatkozhasson, megnehezíti, sőt — amint a törvény indokolása dicsekvéssel emeli ki — megtiltja a külföldi hittestvérek szeretet-adományait, megszorítja a hívek adakozó kedvét, gyöngíti az egyházi bíróságok ítéleteit, kétségesé teszi a vallás-tanítás kizárólagos jogát, az egyházi adó kérdésében megrendíti az egyházak tekintélyét.

A román egyház 1927. május 10-én konkordátumot kötött a római szentszékkal. Ez az egyezmény a jogfosztásoknak újabb sorozatát jelentette az erdélyi római katolikus egyházzal szemben. Megszüntette a Szent László által alapított nyolcszázéves váradi püspökséget és beolvasztotta a szatmári püspökségbe. A Szent István által alapított kilencszázéves erdélyi és csanádi püspökségeket az ő 350.000, illetve 450.000 hívőikkel alárendelte a történelmi tradíciókat nélkülöző alig néhány 10.000 hívőt számláló, lélekben és nyelvben idegen, újonnan alakított bukaresti érsekségnek. Közös vagyonkezelést létesített a görög-katolikus egyházzal, amely az imperium-változás előtt ilyesmiről hallani sem akart. Az ősidőktől fogva magyar tannyelvű szerzetes iskolákban véglegessé tette a román tannyelvű tanítást.

Hasonló súlyos helyzetbe kerültek az erdélyi protestáns egyházak is. Az erdélyi protestáns egyházak ősi autonómiája évszázadok alatt alakult ki és az állam semmiben sem korlátozta ezeknek teljesen szabad működését. Az imperium-változás után azonban Románia törvényhozási úton akadályozta — a maga okiráltság-beli autonómia-ellenes szellemével — az összes erdélyi protestáns egyházak életműködését. Ellenőrizte a protestáns egyházak gyülekezeteit, sőt még az istentiszteleteket is. Így a protestáns egyháznak, mint a katolikusnak egyik fontos hivatása volt iskolák felállítása és fenntartása. E törekvésük teljesítésében azonban a román hatóságok állandóan meggátolják a kisebbségi egyházakat s így ezek hivatásuknak nem tudnak eleget tenni.

A román kormányzat célul tűzte ki a kisebbségi egyházak vagyoni tönkretételét avégből, hogy anyagi eszközök hiányában meggyengüljenek és ne állíthassanak fel kisebbségi iskolákat. Eme célját keresztül is vitte az agrárreform örve alatt. Négy római katolikus püspökség 290.649 hold ingatlanából nem kevesebb, mint

277.645 holdat, azaz 95.5 százalékot sajátítottak ki. A protestáns egyháznak 81.106 holdnyi földbirtokából 36.686 holdat, azaz 45.23 százalékot vett el. A katolikus és protestáns egyházak együttvéve 84.5 százalékos veszteséget szenvedtek.

De nemcsak vagyon-elkobzással tette lehetetlenné a román kormányzat a felekezeti iskolák fenntartását és működését, hanem törvényes rendelkezésekkel is megátolta azokat, annak ellenére, hogy Románia 1919. december 19-én Párisban aláírta azt a kisebbségek védelme tárgyában hozott szerződést, amelynek 9. cikke világosan kimondja, hogy „a kisebbségeknek joguk van saját költségükön jótékonyági, vallási és szociális intézményeket, iskolákat és más nevelő-intézeteket létesíteni, igazgatni és azokra felügyelni azzal a joggal, hogy azokban saját nyelvüket szabadon használhatják és vallásukat szabadon gyakorolhatják.” Ezzel szemben az 1923. évi 100.088 és 100.090 számú Anghelescu-féle rendelet a román nyelv mellett a földrajz és történelem kötelező románnyelvű tanítását is bevezetik a felekezeti magyar iskolákba. E rendeletnek szelleme érvényesül az 1924. évi elemi iskolai törvényben is, amennyiben e törvénnyel kapcsolatosan kiadott végrehajtási utasítás úgy rendelkezett, hogy a hét-osztályos elemi iskolák négy alsó osztályában a román nyelven kívül románul kell tanítani a földrajzot, a történelmet és az alkotmánytant is, a felső három osztályban pedig az összes tárgyat s így voltaképpen az elemi oktatás legfontosabb részében — még a felekezeti iskolákban is — román nyelvűvé tette a tanítást.

Még súlyosabb csorbát ejtett a kisebbségek oktatásán e törvény 7. §-ának ama rendelkezése, hogy azok a román származású állampolgárok, kik anyanyelvüket „elvesztették” (elfelejtették), gyermekeiket csakis román iskolákban taníttathatják. Ebből a paragrafusból született meg a hírhedt név-elemzés. Román közigazgatási hatóságok döntötték el, hogy a gyermek neve nem magyar hangzású s ennek következtében nem járhat magyar iskolába. A gyakorlatban tehát a magyar származású s magukat magyaroknak valló tanulókat akarattal ellenére szakították el a magyar iskoláktól.

A felekezeti oktatás terén további súlyos intézkedést tartalmazott az 1925. évi magánoktatási törvény.

amely az összes nem állami (felekezeti, községi, stb.) iskolákat a magániskolák kategóriájába degradálta, létesítésüket a kultuszminiszter engedélyétől tette függővé, működésüket ennek ellenőrzése alá helyezte. A tanítóképzőket és főiskolákat kivette a magániskolák csoportjából s lehetetlenné tette, hogy más, mint az állam, ilyfajta iskolákat létesíthessen. A magániskolákban csak miniszterileg engedélyezett tankönyvek használhatók, a hatóságokkal való érintkezések nyelve a román. Ezek az iskolák nem állíthattak ki államérvénnyel rendelkező bizonyítványokat. E törvény minden feltételének megfelelő magániskoláknak azonban a miniszter külön nyilvánossági jogot adhatott. E törvény tehát a felekezeti iskolákat minden vonatkozásban kiszolgáltatotta a román állam önkényes beavatkozásának, a minimumra szállította alá az anyanyelv használatának jogát, sok esetben egyenesen konfiskálta azt. A tanulókat a névelmezés segítségével elterelte a kisebbségi iskolákból s az iskolák existenciáját teljesen a miniszter és a hatóságok tetszésétől tette függővé. Nem lehet csodálkozni azon, hogy még románok is akadtak, akik ezt a drákói törvényt elítélték. Az Adeverul-ban 1925. május 27-én egy román középiskolai tanár ezeket írta a magánoktatási törvényről: „Oly rendelkezések vannak benne, melyeket az erdélyi román iskolák nem ismertek a régi (magyar) uralom alatt. Vannak olyan rendszabályok, melyek nem vesznek tekintetbe semmiféle pedagógiai elvet s melyek alkalmazása a kisebbségi gyermekek lelki torturáját jelentik. A korlátozások és tilalmak oly nagyszámúak, hogy helyenként az az ember benyomása, hogy egy fogház rendszabályait olvassa.”

A romániai középiskolák szervezete és vizsgarendje az 1925—34. évek folyamán többszörös módosításon ment át. E módosítások közül hirhedtté vált az 1925-ben szentesített baccalaureatusi törvény, amely a régi abszolváló vizsgák helyébe az ú. n. baccalaureatusi vizsgát vezette be. Ezt a vizsgát nem az egyes intézetek tanárai, hanem a miniszter által alakított ad hoc bizottság előtt kell letenni a tankerületi főigazgatóság székhelyén. Minden ilyen bizottságnak hét tagja van, kik közül hatot az állami liceumok felső tagozatának tanárai, egyet pedig az egyetemi tanárok, vagy volt főigazgatók közül neveznek ki. Ez utóbbi egyúttal a bizottság

elnöke. A vizsgálat írásbeli és szóbeli s csak román nyelven tehető le a román nyelv- és irodalomból, a román történelemből, Románia földrajzából és alkotmánytanából, azaz az ú. n. nemzeti tárgyakból. Ezekhez járul még egy modern nyelv, továbbá két más tantárgy ama szakmának megfelelően, amelyet a tanuló választott. Azok a tanulók, akik nemromán tanítási nyelvű liceumot végeztek, e két utóbbi tárgyból a vizsgát anyanyelvükön tehetik le. Mindjárt az első évben az erdélyi részekben nyolc vizsgáló bizottság előtt 516 román nemzetiségű tanuló jelentkezett vizsgára, akik közül megbukott 188, azaz 34.4 százalék; a magyar tanulók közül 431-en jelentkeztek s ezek közül megbukott 316, azaz 73.3 százalék. Ez az eredmény élesen rávilágít a törvény céljára. A törvény szinte emberfeletti nehézségek elé állította a magyar kisebbségi tanulókat.

A közbeeső rendelkezéseket nem ismertetjük, csak azt említjük meg, hogy Anghelescu 1934-ben újra módosította a középiskolai törvényt. Ennek az új törvénynek 1934. július 27-én megjelent végrehajtási utasítása az anyanyelv használatának utolsó fozslányát is eltüntette azáltal, hogy a magyar nyelvet kiegészítő nyelvvül sem engedte többé használni a baccalaureatusi vizsgákon.

A kisebbségek anyanyelv használatát a román kormányzat az iskolák mellett a közigazgatásban, a közéletben, sőt a magánéletben is megszorította s az üldözés a magyarokon kívül a többi nemzetiségekre is kiterjed. Dr. Hans Otto Roth, a romániai németek parlamenti csoportjának vezetője 1936. február 29-én a román parlamentben a következőket mondotta: „Az erdélyi szászok 800 év óta élnek Erdélyben és ezalatt az egész idő alatt őket anyanyelvük szabad használatában még soha senki nem akadályozta.”

A kisebbségek főiskolai oktatása is csak román nyelven történhetik, mivel a román kormányzat rögtön az imperiumváltozáskor erőszakkal, karhatalommal birtokba vette a kolozsvári magyar egyetemet, viszont Románia a magyar egyetemeken szerzett diplomákat nem nosztrifikálja.

A magyar nyelv kiirtását és a romanizálást szolgálta az ú. n. kultúrzóna felállítása is. Egy 1924. évi 40.771. számú rendelet a nyugati határszélen levő ma-

gyar vidékeket és Csik, Háromszék és Udvarhely szintisza magyar megyéket kultúrzónává tette, amelyekben a tanítók intenzívebb tevékenységet kell, hogy kifejt-senek s ehhez képest magasabb fizetésben részesülnek. Ez a rendelet párhuzamosan az állami elemi oktatásról szóló törvénybe is felvételre került, mint 159. paragrafus. A kultúrzóna felállításának a célja a következő: Ezek az előnyösebb bánásmódban részesített tanítók nem román, hanem a kisebbségi vidékeken felállított állami iskolákban működnek, amelyeknek növendékei magyarok, de amely iskolák tényleg román intézetek s a tanítók kö-telessége a magyar gyermekek elrománosítása. Minthogy Erdélyben tisztességes román tanítót nem lehet kellő számban találni, hogy vállalkozzék a magyarság között a romanizálás kellemetlen szerepére, a kormány kedvezéssel csalja e vidékekre a tanítókat. A kormány tehát szintisza magyar vidékek iskoláiban alkalmazza a regátbeli román tanítókat, akik gyakran egy szót sem tud-nak magyarul. E helyzet lehetetlenségét maguk a román iskolai körök is látják. Marostorda vármegye közokta-tási revizora az 1924—25. tanévről szóló jelentésében írja, hogy a tanítók száma egy év alatt csaknem 50 szá-zalékkal nőtt a megyében, de ennek magyarázata az, hogy regátbeli tanítók, ha már Erdélybe kell, hogy men-jenek, a kultúrzónát keresik. „A múlt év tapasztalata azonban azt mutatja”, — mondja a jelentés — „hogy ezek a kinevezések nagyon hibásak, falvakba, amelyek-ben a jegyzőn s talán a csendőrön kívül egy teremtettt lélek sem tud románul, tanítókat küldöttek, akik soha életükben egy magyar szót sem hallottak, annál ke-vésbbé ismerik a nép szokásait, lelkületét, amelynek kö-rében működniök kell. Következőleg, ha egy ilyen ta-nító lelkiismeretes volt, fickándozott, mint a szárazra vetett hal, hogy megérttesse magát a gyermekekkel, de végeredményként mégis azt jelentette, hogy: itt nincs mit csinálni, a gyermekek nem tudnak románul... Ezek a tanítók azután, akiknek az általános nemzeti érdek képviselőjében minden akció élén kellett állaniok, tel-jesen magukra vannak hagyatva falvaikban.”

„A cárok idejében volt ilyen intézkedés” — mon-dotta Policar Bețianu, besszarábiai képviselő — „ami-kor azok a tanítók, akiket Szibériába küldtek, előnyöket élveztek. De Besszarábia nincs Szibériában.”

A Székelyföld sem volt a román uralomig.

Ezeket az oktatási erőszakoskodásokat stilszerűen egészítette ki az a vandalizmus, hogy a magyarság sok nagy történelmi alakjának és alkotásának emlékét, szobrát, stb. összetörték, megsemmisítették. Mindjárt 1919. május 13-án eltávolították helyéről a marosvásárhelyi Petőfi-szobrot. 1920. augusztus 18-án ledöntötték a nagy magyar szabadsághősnek: Kossuth Lajosnak nagyszalon-tai szobrát. 1921. március 1-én levették Mátyás király kolozsvári szülőházáról a magyar feliratot. Ugyanez év március 25-én ledöntötték a nagykarolyi Kossuth-szobrot, május 7-én Kolozsvárt eltávolították Széchenyi István mellszobrát a Széchenyi-téri kútról, október 19-én Máramarosszigeten lerombolták a 48-as honvéd-emlék-szobrot. 1923. április 21-én Arad város tanácsa levétette a kultúrpalota történelmi tábláit. 1924. január 7-én ledöntötték a nyárádszeredai Bocskay-szobrot. 1925. július 2-án miniszteri rendeletre lebontották az aradi tizenhárom vértanú szobrát és a Kossuth-szobrot. 1936. szeptember 26-án ledöntötték a szatmári székesegyház falában elhelyezett Szent László és Szent István szobrokat és azokat darabokra törték. Itt csak a fontosabb szobor-rombolásokról emlékeztünk meg. A civilizált ember tanácstalanul áll meg ezek mellett a rombolások mellett, de nem a román nép. A románok ugyanis tudták, hogy miért hajtották végre ezt a vandalizmust. Erdély minden történelmi emléke, temploma, szobra, köve és fája az ezeréves magyar történelemről, a magyar kultúráról és a magyar civilizációról beszél. Még a sír-emlékek is a temetőkben azt hirdetik, hogy Erdély ezeréves társadalmi berendezkedésében, a gazdasági élet minden vonatkozásában, a kultúrának szabad fejlődésében magyar volt. Hiába kutatunk Erdélyben román történelmi emlékek után, ilyeneket nem találunk, tehát el kellett pusztítani — irgalmat és kegyelmet nem ismerve — mindazt, ami az ezeréves magyar multra utal. Ezért kellett elpusztítani a magyar színházakat, ezért kellett guzsbakötni a magyar sajtót, hogy a magyar nép fájdalmának még szóban és írásban se lehessen hangot adni. Csak egyet nem tudtak tönkretenni, a magyar szépirodalmat. A húszéves magyar kálváriajárásban egyetlen örvendetes jelenség az erdélyi magyar szépirodalom fellendülése. Az Erdélyi Helikon és a Szépmí-

ves Céh irodalmi társaságok annak köszönhetik fennélvélésüket és kiadványaik zavartalan megjelenését, hogy óvatosan kerültek minden olyan témát és kifejezést, melybe politikai tendenciát lehetne belemagyarázni, tisztán a művészi céloknak hódoltak.

A szépirodalmon kívül a román uralom alá került Erdélyben nincs a magyar életnek olyan területe, amelybe a román hatóságok bele ne gázoltak volna. Láttuk, hogyan bántak a kisebbségek egyházaival, iskoláival, gazdasági életével, de éppen ilyen szomorú sorsot szenvedtetnek végig a magyarokkal a közigazgatási életben, az igazságszolgáltatásban, kulturális és gazdasági megmozdulásaikban és politikai jogaik gyakorlásában is. A kisebbségeknek e területeken elszenvedett sérelmeiről elfogulatlan külföldi írók és tudósok már köteteket írtak és az elmúlt húsz esztendő alatt e sérelmekről visszhangzott egész Európa, itt tehát nem óhajtunk ezekkel a kérdésekkel foglalkozni. De ezt azért sem tartjuk szükségesnek, mert egy népről, amelyik belegázol az uralma alá került kisebbségek vallási életébe, betolakodik templomaiba, megakadályozza anyanyelvének használatát, tönkreteszi iskoláit, lerombolja műemlékeit és megfosztja gazdasági életlehetőségétől, — egy ilyen népről még feltételezni sem lehet, hogy más vonatkozásban tiszteli és megbecsüli a kisebbségek jogait. Nagy-Románia az elmúlt húsz év alatt ezt egyetlen kisebbségével szemben sem gyakorolta. Nagy-Románia az elmúlt húsz esztendő alatt az uralma alá került területeken a kisebbségek üldözésével a forradalmat állandósította s ezzel bebizonyította teljes életképtelenségét. Nem vitt kultúrát az uralma alá került területekre, hanem ellenkezőleg, az ott talált magas kultúrákat lerombolta, nem biztosított gazdasági jólétet, hanem koldusbotot nyomott a kisebbségek kezébe. A román politikai élet, továbbá a román közigazgatás és igazságszolgáltatás sem nyerte meg a kisebbségeket, hanem elidegenítette a nagy-román eszmétől. Nagy-Románia húszéves történelme bebizonyította, hogy a román nép nem államalkotó nép s így semmi jogcíme sincs ahhoz, hogy magasabb kultúrájú népeken uralkodjék.

4. A román korrupció.

A román nép azonban mégis adott valamit az uralma alá került népeknek: megismertette őket a román korrupció mérhetetlen mélységeivel. A korrupciós rendszert magában a román állam szervezetében kell keresnünk. A román állam egész berendezkedése a kisebbségek üldözésén alapul, a közigazgatás, az igazságszolgáltatás mindenütt a kisebbségeket nyomja s a kisebbségekhez tartozó román állampolgárok legkisebb ügyeiket is csak úgy intézhetik el a román hatóságoknál, ha a román tisztviselőket megfizetik. A román baksis-rendszert tehát maga a román államrendszer intézményesítette. De egyébként is a korrupció és annak elnézése mélyen a román néplélekben gyökerezik. A legtöbb megvesztegetett vagy sikkasztó köztisztviselő és politikus sohasem került a bíróság elé, vagy ha igen, akkor is enyhe elbírálásban részesül. Ezt nem mi, hanem egyes román politikusok és újságírók állapították meg. Ennek illusztrálására csak egy pár példát sorolunk fel.

A román képviselőház 1924. októberében tartott egyik ülésén Stefanescu képviselő interpellációjában többek között ezeket mondotta: „A hitvány fizetés miatt két út áll a tisztviselők előtt: némelyek példát véve felleteseiktől, elvetették minden emberi szégyénérzetüket s a büntetéstől való félelmüket s hivatalukat kótyavetyére bocsátják; elfogadnak minden összeget, üzleteket bonyolítanak le, annál nagyobbakat, minél magasabb állásban vannak s minél jobban ki vannak téve a politikai befolyásoknak.”

Románia egyik tekintélyes újságírója, Constantin Bacalbasa, a következőket írja a *Dimineata* 1922. szeptember 9-i számában: „amióta Nagy-Románia megalakult, nincs nap, óra, sőt perc, hogy köztisztviselők, legények azok polgári, vagy katonai, alantass, vagy hivatalvezető tisztviselők, ne lopjanak, ne sikkasszanak, ne kövessenek el betörést, vagy valamilyen gázságot. Az egész ország egy nagy bünbarlang, amelyben az ember sohasem tudja, hogy kinek adhat kezét; egy odu, amelyben százezrek élnek erkölcstelen üzelmekből, de amelyben nagy ritkán büntetnek meg valakit.”

Dr. Ludovic Ciato „A kisebbségi kérdés Nagy-Romániában” című, 1924-ben megjelent művében ezeket

írja: „Ügy hiszem, hogy ezt a fogalmat: balkanizmus, különösen két nagy bűn jellemzi s ezek hazánk (Románia) lelkiismeretét is terhelik; a verés és a baksis. Ezek a vétkek különként és béklyóként nyűgözik le lábainkat, a művelődés, a Nyugat felé vezető úton; ezek a vétkek idegenítik el tőlünk barátainkat s szereznek nekünk ellenségeket mind idehaza, mind a külföldön.”

Az Universul című bukaresti lap egyik 1934. évi márciusi száma „A bűnös rendszer” c. cikkében foglalkozik azzal a jelentéssel, amelyet a külföldi pénzügyi szakértők Románia pénzügyi helyzetéről készítettek. Idézi a jelentésből, hogy az 1932. évi román költségvetésből figyelmen kívül kell hagyni azt a 21 milliárdot, amellyel az egyes minisztériumok tartoznak és amelyből 18 milliárd leit azoknak a sikkasztóknak kellett volna visszatéríteniök, akik ellen megindult a bírói eljárás. Az Universul leszögezi, hogy a külföldi pénzügyi szakértők nagyon csalatkoznak, ha azt hiszik, hogy az elsikkasztott 18 milliárd leit vissza is fogják fizetni.

Az 1934—35. évi román költségvetés parlamenti előadójának, dr. Leon egyetemi tanárnak előadói jelentéséből idézzük az alábbiakat: „A rendetlenség és államunk dezorganizációja annyira mély, hogy az állampénztárból csak néhány hét leforgása alatt 3 és fél milliárdnál nagyobb összeget lehetett elsikkasztani.”

Nem folytatjuk tovább felsorolásainkat, mert Románia korrupciós rendszere az egész világon ismeretes.

Végszó.

Nagy-Románia felszámolása megkezdődött, Oroszország visszavette Besszarábiát és elfoglalta Észak-Bukovinát is. Még két terület van román uralom alatt, a Bulgáriától elvett Dél-Dobrudzsa és a Magyarországtól elcsatolt Nagy-Erdély. A nagy világháborúban Magyarország és Bulgária hű szövetségesei voltak Németországnak és a párizskörnyéki békeszerződések Németországgal együtt sújtották ezt a két államot is. A megtévesztésen és elvakultságon felépülő párizskörnyéki békediktátumok a legsúlyosabban Magyarországot sújtották, amennyiben területének 71.4 százalékát ragadták el.

A Magyarországtól elrabolt területekből is a legértékesebb és a legnagyobb területet Románia kapta. Az a Románia, amely a nagy világháború előtt és alatt a legkétszínűbb politikát folytatta s amelyet, amikor beavatkozott a háborúba, a központi hatalmak megvertek és a bukaresti békére kényszerítették. A nyugati nagyhatalmak tehát a hűtlenséget és a gyávaságot jutalmazták a párizskörnyéki békeszerződésekben, Romániának semmiféle jogcíme sem volt az elszakított magyar területekre.

Történelmi jogcímen Erdély ezer éven keresztül Magyarországhoz tartozott s a magyar történelem legragyogóbb lapjait éppen az erdélyi magyar fejedelemség történelme ékesíti. Geográfiai jogcímen Erdély a Kárpát-medencéhez tartozik s a legkiválóbb geográfusok állapították meg, hogy a Kárpátmedence Európa legtökéletesebb geográfiai egysége. A gazdasági érdekek is a magyar Alföldre utalják Erdélyt, az utak, a folyók mind Magyarország felé haladnak; Erdély természeti kincsei és a magyar Alföld mezőgazdasági termelése egymást kölcsönösen kiegészítik; a magyar Alföld ellátta Erdélyt gabonával, Erdély pedig fát, sőt és ércet

adott a magyar Alföldnek s a magyar kormányzat gazdag ipart és kereskedelmet teremtett Erdélyben. De rámutattunk arra is, hogy nemcsak Magyarország, hanem elsősorban Németország és Olaszország érdeke, hogy a Kárpátok védelmét Magyarország lássa el. Magyarország ezeréven keresztül védelmezte Nyugat-Európát a keletről előretörő veszedelmekkel szemben s ehhez a hivatásához a jövőben is hű kíván maradni, de ezt csak úgy teljesítheti, ha a Kárpátok hatalmas öve védi Magyarországot. Magyarország mindenkor betöltötte kultúrhivatását is és éppen Erdély volt a vallás-szabadság és az emberi jogok legklasszikusabb földje.

Mindazt, amit az ezeréves magyar uralom alkotott, épített és fejlesztett Erdélyben gazdasági, kulturális és vallási téren, a húszéves román uralom romokba döntötte. A magyar nép ezeréves történelmi multja igazolja a magyarság államalkotó és államfenntartó képességét, a magyar nép Délkelet-Európában ezer éven keresztül megőrizte függetlenségét és szabadságát s a magyar állam mindig vezető szerepet játszott. Ezzel szemben a román nép csak 1878-ban szabadult fel a szolgaságból, mindég idegen népek uralma alá tartozott, nem kultúrát, hanem korrupciót terjesztett, nem a békét, hanem a békétlenséget szolgálta.

Az igazság útban van.

Európa újjárendezése rövidesen megtörténik s ebben a rendezésben az igazságnak kell érvényesülnie, Magyarországnak vissza kell kapnia Nagy-Erdélyt, hogy az új európai életben ismét betölthesse azt a hivatást, amelyet ezer éven keresztül hordozott a vállain.

IRODALOM.

Alföldi A.: Magyarország népei és a római birodalom. Budapest, 1934.

Balla Ignác: Vecchia e nuova cultura di Transylvania. Federazione Italiana biblioteche Popolari. Milano.

Barabás Endre: Das erste Dezennium des Ungarischen Unterrichtswesen in Rumänien von 1918—1928. Husvéth & Hoffer, Lugo, 1929.

Giacomo Bascapé: Le relazioni fra l'Italia e la Transylvania nel secolo XVI. Anonima Romana, Editoriale. Roma, 1931.

Luciano Berra: Vinti e vincitori nell'Europa Danubiana. L'Eroica. Milano.

Bethlen Elek gróf: Geschichtliche Darstellung des Deutschen Ordens in Siebenbürgen. Wien, 1831.

Bethlen I. gróf: A Mezőség és az erdélyi magyarság. Marosvásárhely, 1907.

Bethlen István gróf: L'Ungheria e l'Europa. Martucci, Milano.

Bíró V.: Erdély követei a Portán. Kolozsvár, 1921.

Borbély Andor és Dr. Fall Endre: Román uralom Erdélyben. Magyar Revíziós Liga. Budapest, 1936.

Buday Árpád: Erdély földjének római kora. A történeti Erdély. Budapest, 1936.

Sergio de Cesare: Il problema Magiario. Anacreonte Chiurazzi & Figlio. Napoli.

Gino Cucchetti: L'Ungheria, „La grande Mutilata”. Trimarchi, Palermo.

Aldo Dami: Les nouveaux martyrs. Destin des Minorités. Fernand Sorlot. Paris.

Darkó Jenő: Néességi mozgalmak Erdélyben és környékén a középkorban. Városi nyomda, Debrecen, 1938.

Deér J.: A középkori Erdély. Magyar Szemle. XXII. Budapest, 1934.

Georges Desbons: Les Erreurs de la Paix. La Hongrie après le Traité de Trianon. Marcel Rivière. Paris, 1933.

Georges-Philippe Dhas: Actualités Danubiennes. II. La Sphère. Paris.

Sir Robert Donald: *The Tragedy of Trianon*. Thornton Butterworth Limited, London, 1928.

Eckhart F.: *Storia della Nazione Ungherese*. Corbaccio, Milano.

Z. Egei I.: *La genesi dell'ordinamento delle minoranze in Rumania*. Sárkány-nyomda, Budapest, 1938.

Endes M.: *Erdély három nemzete és négy vallása autonómiájának története*. Budapest, 1935.

Gen. Carlo Antonio Ferrario: *Vicende e problemi della penisola Balcanica*. Ispi. Milano.

Eraldo Fossati: *L'Ungheria economica studi e ricerche sulle condizioni demografiche, economiche e finanziarie dell'Ungheria attuale*. Cedam. Padova, 1929.

Fritz László: *La situazione degli ungheresi sotto il regime Tatarescu*. Sárkány-nyomda, Budapest, 1937.

C. Konstantin Giurescu: *Istoria Romanilor*. I—II. kötet több kiadásban. Bukarest, 1935—1937.

Sir Robert Gower: *Treaty Revision and the Hungarian Frontiers*. Grayson & Greyson. London.

Carlos E. Grez Perez: *Justicia a Hungria*. El Imparcial, Santiago/Chile, 1938.

Halász Albert: *Europe*. Budapest, 1936.

Halász Albert: *The Distribution of the Austro-Hungarian Monarchy and the New Austria*. Budapest, 1937.

Michael Haltenberger: *Rumpfungarn. Tisza Testvérek*. Budapest.

Horváth Jenő: *The Banat. A forgotten Chapter of European History*. Sárkány-nyomda. Budapest, 1931.

Horváth Jenő: *Transylvania and the History of the Rumanians*. Sárkány-nyomda, Budapest, 1935.

Horváth Jenő: *Erdély és a románság kialakulása. Történelmi tanulmányok*. Budapest, 1935.

Horváth Jenő: *Die Geschichte Ungarns*. Budapest, 1938.

Horváth Jenő: *Felelősség a világháborúért és a békeszerződésekért*. A Magyar Tudományos Akadémia kiadása. Budapest, 1939.

Etelka Hory: *Eroi Transilvani con Garibaldi*. Coll. Ass. Amici dell'Ungheria. Milano.

E. Hurmuzaki: *Fragmente zur Geschichte der Rumänen*. Bukarest, 1878.

E. Hurmuzaki: *Documente privitoare la istoria Romanilor, 1199—1849*. Bukarest, 1880.

Italus Viator: *La questione Transilvana*. La Grafica Sociale. Milano, 1934.

Jancsó Benedek: *A román nemzetiségi törekvések története*. 2. kötet. Budapest, 1898—1899.

Jancsó Benedek: *Defensio nationis Hungaricae*. Budapest, 1920.

Karácsonyi J.: A honfoglalás és Erdély. Budapest, 1896.
S. Klein: Elementa linguae Daco-Romanæ sive Valachicæ. Wien, 1780.

Kuun Géza gróf: Étude sur l'origine des nationalités de Transylvanie.

Lukinich I.: Erdély területi változásai, 1541—1711. Budapest, 1918.

Carlo Magnino: Il complesso etnico dei Carpazi. Istituto per l'Europa Orientale. Roma.

Magyar Revíziós Liga: Le minoranze ungheresi negli stati successori. Hornyánszky Viktor. Budapest, 1928.

Magyar Revíziós Liga: Dati statistici sugli abitanti magiari e tedeschi negli stati successori, che vivono in territori linguistici compati. Hornyánszky Viktor. Budapest, 1928.

Magyar Revíziós Liga: La questione ungherese. Arti Grafiche G. Navarrini. Milano.

Magyar Revíziós Liga: L'Ungheria prima e dopo Trianon. Athenaeum. Budapest, 1934.

P. Maior: Istoria pentru inceputul Romanilor in Dacia. Buda, 1812.

V. A. Martini: Pace coatta e disarmo armato. La verita' sul travaglio della ricostruzione d'Europa. „La Lanterna”. Milano.

Mester Miklós: Az autonóm Erdély és a román nemzetiségi követelések az 1863—64. évi nagyszebeni országgyűlésen. Budapest, 1936.

Dr. Mester Miklós: Az önálló erdélyi fejedelemség kora (1541—1690). Kéziratban. Budapest.

Dr. Mester Miklós: Erdély a Habsburg-fennhatóság alatt. (1690—1867) Kéziratban. Budapest.

Rodolfo Mosca: Problemi Politici l'Ungheria Contemporanea. Nicola Zanichelli Bologna, 1928.

P. Mutaftchiev: Bulgares et Roumains dans l'histoire des pays danubiens. Szófia, 1932.

Henri Pozzi: La Guerre revient... Paul Berger. Paris.

Henri Pozzi: La Bataille contre la Paix. Victor Attinger. Paris, 1939.

Friedrich Reinard: Das ist Rumänien. 1939.

Dr. Rónai András: Románia és Erdély gazdasági helyzete. Kéziratban. Budapest.

Dr. Rónai András: Nagy-Románia földrajzi és statisztikai áttekintése. Kéziratban. Budapest.

Roska M.: Erdély és a népvándorlás kora. A történeti Erdély. Budapest, 1936.

Georges Roux: Réviser les Traités. Éditions de la Revue Plans. Paris.

Georges Roux: Révolution. Nouvelles Éditions Latines. Paris, 1934.

R. W. Seton-Watson: A history of the Rumanians. Cambridge, 1934.

Siculus: A romániai magyar kisebbség kulturális helyzete. Városi nyomda, Debrecen, 1938.

G. Sinkai: Cronica Romanilor. Jassy, 1886.

Szádeczky L.: Erdély visszacsatolásának története, 1683—1686. Kolozsvár, 1901.

Szádeczky Lajos: A székely nemzet történelme és alkotmánya. Budapest, 1927.

Szász K.: Sylloge tractatum aliorumque actorum publicorum historiam et argumenta Diplomatis Leopoldini illustrationum. Kolozsvár, 1833.

Szász Zsombor: Erdély Romániában. Grill-féle udv. könyvkereskedés. Budapest, 1927.

Szilágyi Sándor: Erdély Országgyűlési Emlékei. I—XXI. kötet. 1540—1699. Budapest, 1875—1898.

Tamás András: L'Invasion des Roumains en Transylvanie. Genève, 1938.

Tamás Lajos: Rómaiak, románok és oláhok Dacia Trajánában. Budapest, 1935.

H. W. Temperley: History of the Peace Conference. IV. kötet.

F. Teutsch: Die Union der drei ständischen Nationen in Siebenbürgen bis 1542. Nagyszeben, 1877.

P. J. Thomas: Les Roumains nos alliés? Fernand Sorlot. Paris.

Mario Toscano: Le minoranze dei razza, dei lingua, di religione del diritto internazionale.

Vass József: Erdély a rómaiak alatt. Kolozsvár, 1863.

Franco Vellani-Dionisi: Il problema territoriale Transilvano. Nicola Zanichelli. Bologna, 1932.

Veress E.: Erdély fejedelmi interregnuma, 1554—1556. Budapest, 1899.

A. D. Xenopol: Une énigme historique. Les Roumains au moyen âge. Paris, 1885.

A. D. Xenopol: Histoire des Roumains de la Dacie Trajane. 2. kötet. Paris.

Italo Zingarelli: La grande Balcania. Fratelli Treves. Milano, 1927.

I. SZ. TÉRKÉP.

NAGYMAGYARORSZÁG: FÖLDRAJZI EGYSÉG

Területe a világháború előtt: 325.411 km². Lakossága 1910-ben: 20,886.487

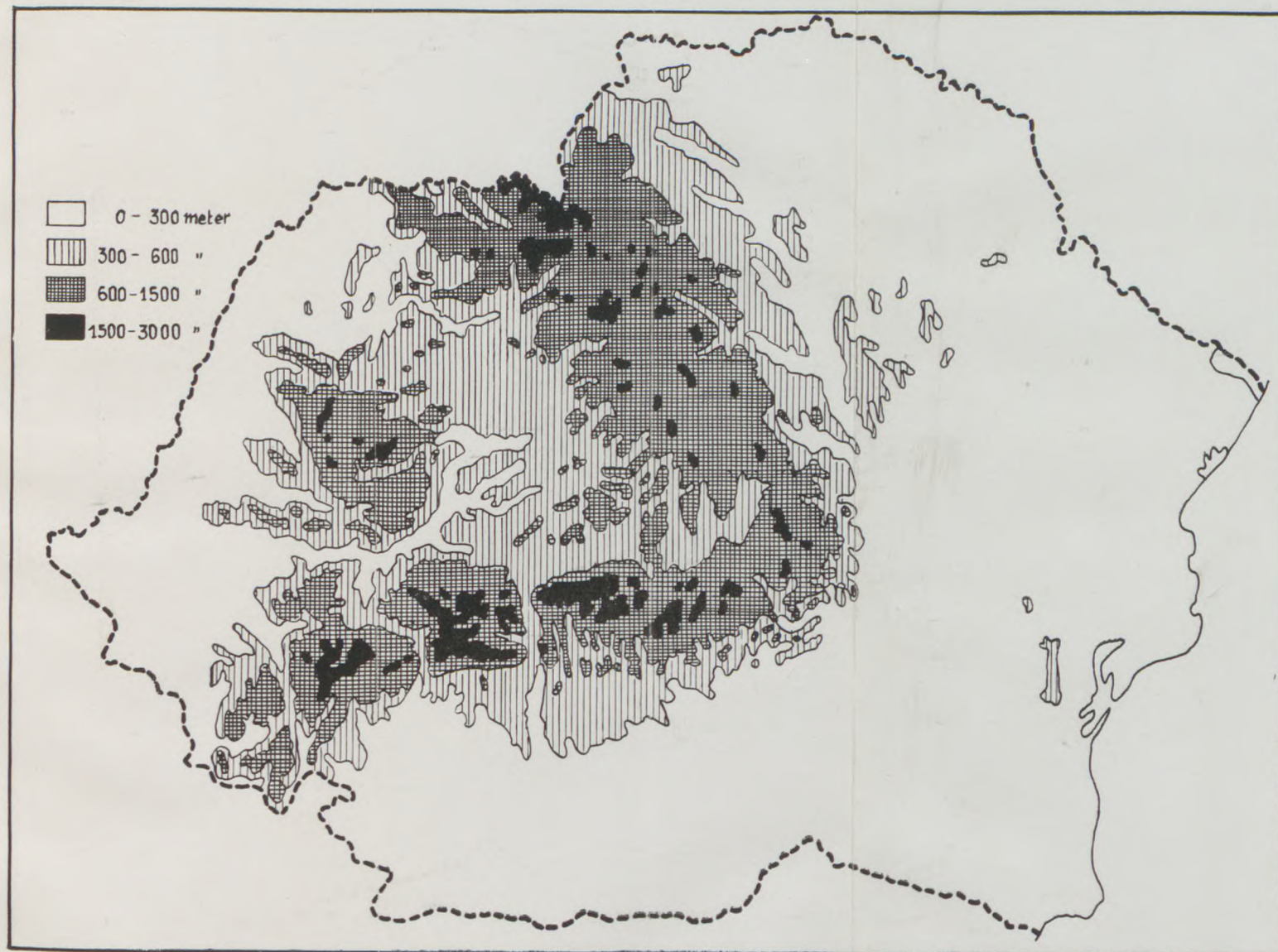

A PÁRIZSKÖRNYÉKI BÉKESZERZŐDÉSEKBN
ROMÁNIÁHOZ CSATOLT TERÜLETEK

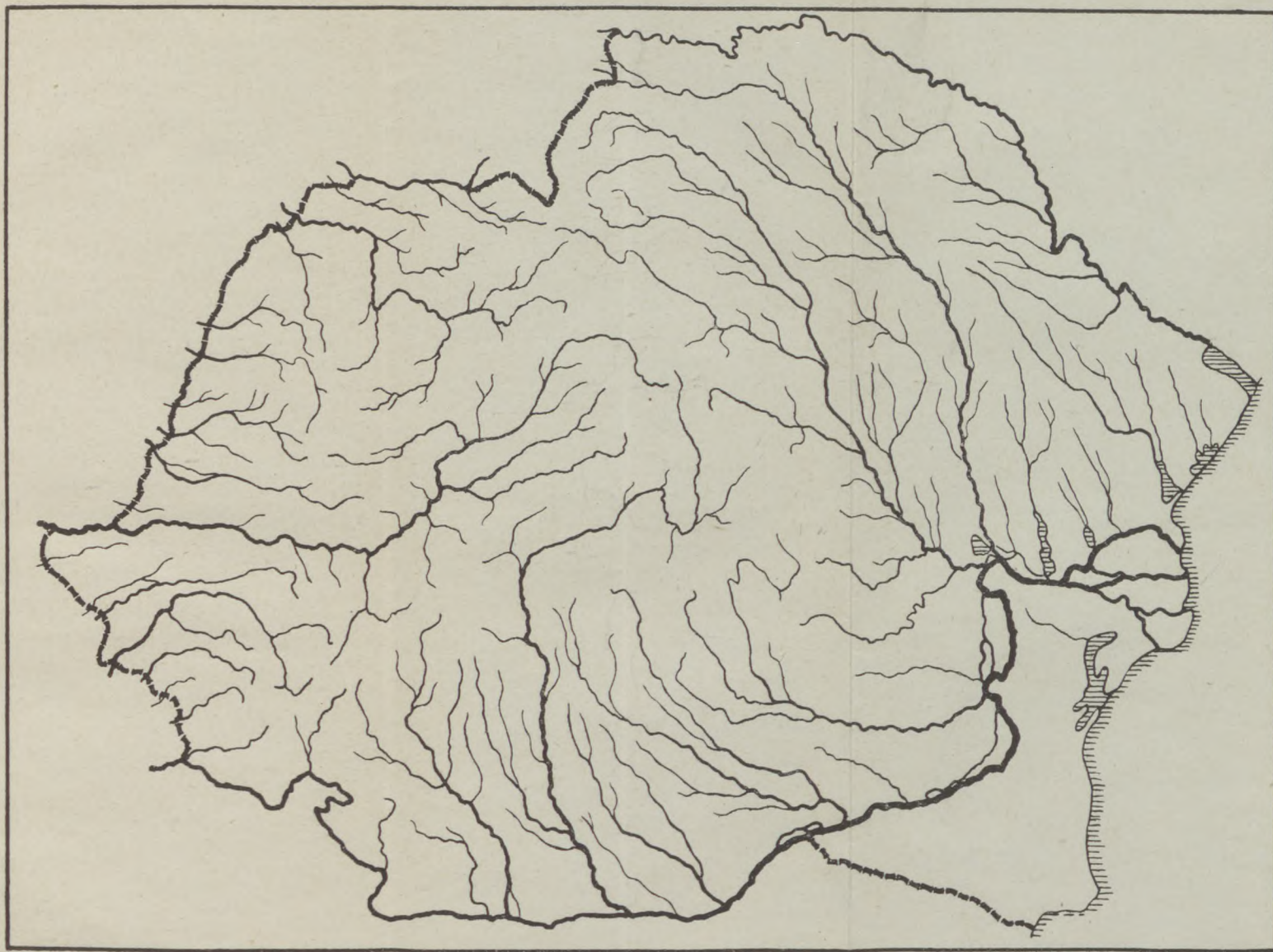

4. SZ. TÉRKÉP.

ROMÁNIA VÍZRAJZI VÁZLATA

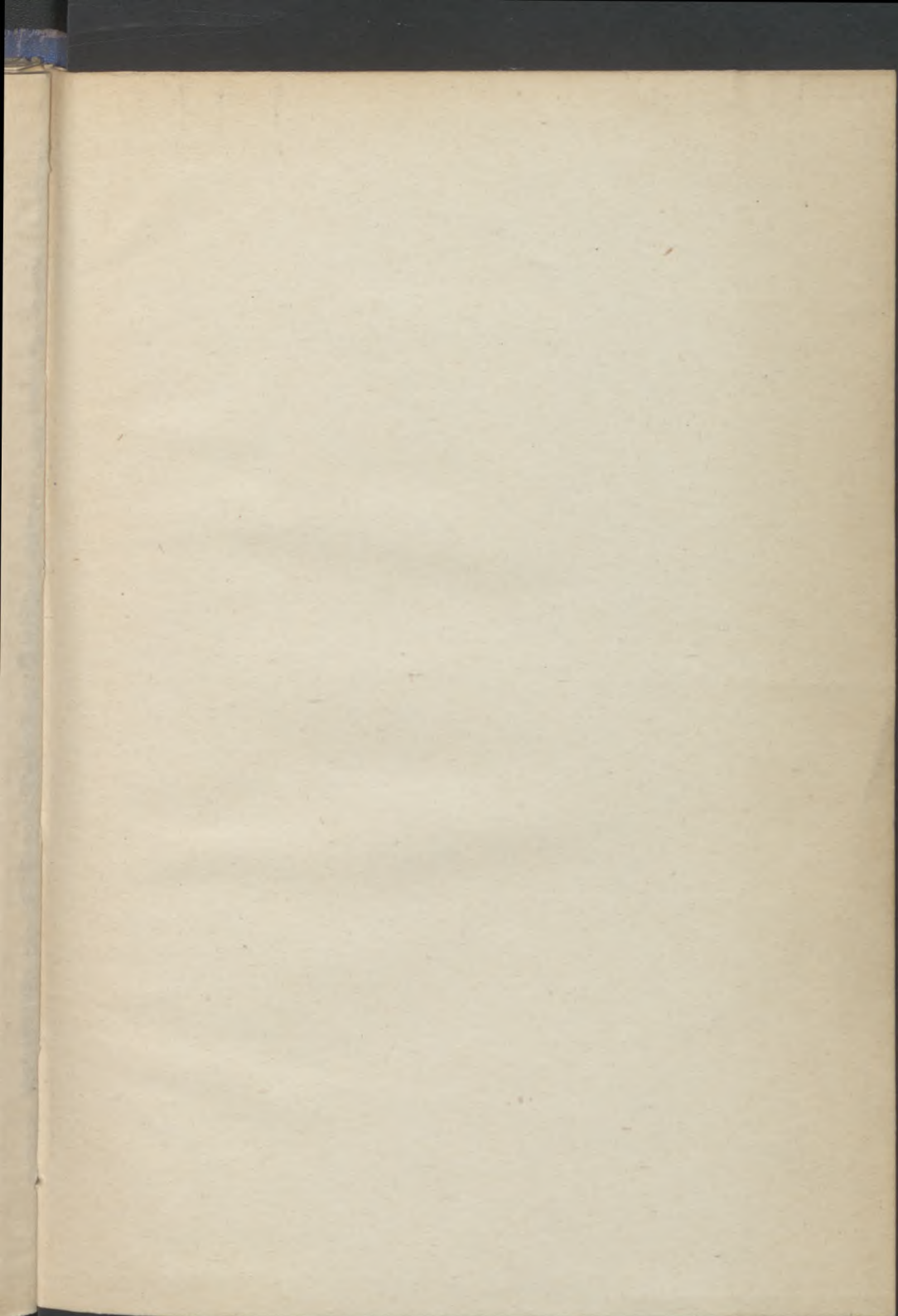

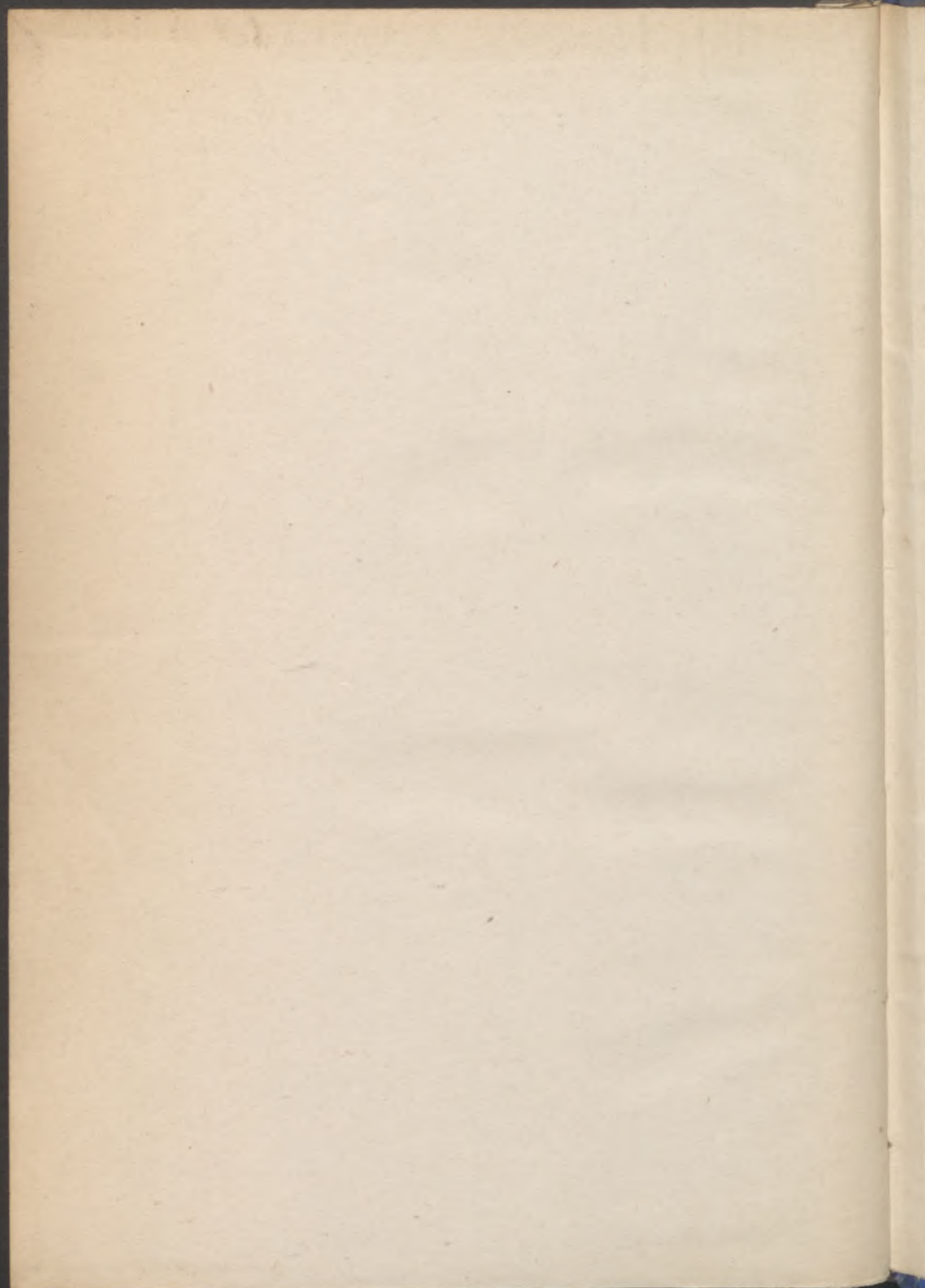

Szlovákia

Románok a Kárpátok medencéjében

1941 JAN. - 2.

